

Projekt

z dnia 20 października 2016 r.

Zatwierdzony przez Burmistrza Szubina

UCHWAŁA NR
RADY MIEJSKIEJ W SZUBINIE

z dnia3...11..... 2016 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Szubin na lata 2016-2019

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 i art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r., poz. 446 i 1579) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446, z 2015 r. poz. 397, 774 i poz. 1505) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się "Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Szubin na lata 2016-2019", stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Szubina.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

NACZELNIK WYDZIAŁU

Piotr Kmitęć

RADCA PRAWNY

Wojciech Pacewicz

Załącznik do Uchwały Nr
Rady Miejskiej w Szubinie
z dnia 3 listopada 2016 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Szubin na lata 2016 - 2019

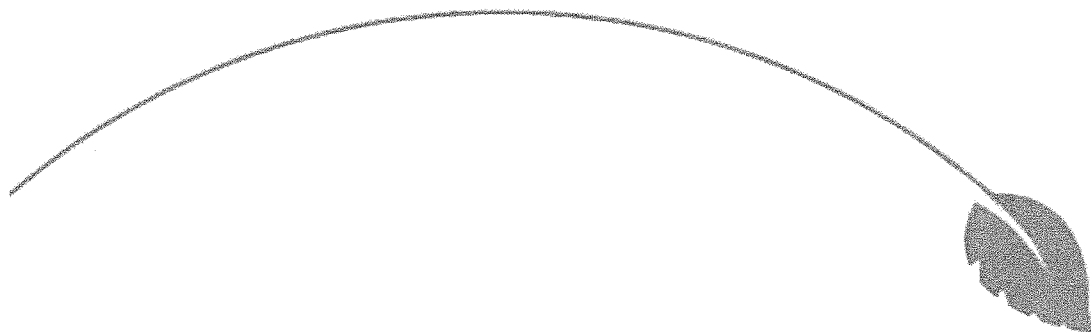
Wrzesień, 2016 r.

Zamawiający:
Gmina Szubin
Urząd Miejski w Szubinie
ul. Kcyńska 12
89 – 200 Szubin

Wykonawca:
Green Key Joanna Masiota - Tomaszewska
ul. Nowy Świat 10a/15
60 - 583 Poznań
www.greenkey.pl

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Szubin na lata 2016 - 2019

Właściciel firmy:
mgr Joanna Masiota-Tomaszewska

Autorzy opracowania:
mgr Joanna Walkowiak – Kierownik Zespołu Projektowego
lic. Daniel Wiśniewski
mgr Wojciech Pająk
mgr Andrzej Karkowski

Wrzesień, 2016 r.

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	5
1.1. Charakterystyka gminy	5
1.2. Charakterystyka społeczno – gospodarcza	7
1.3. Charakterystyka przyrodnicza	7
II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	8
III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	9
IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	11
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami..	11
4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	15
V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	22
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	22
5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	27
5.2.1. Rys historyczny obszaru Gminy Szubin	27
5.2.2. Miejscowości Gminy Szubin wraz z charakterystyką ich dziedzictwa kulturowego	27
5.2.3. Wałory kulturowe Gminy Szubin	37
5.2.3.1. Dziedzictwo niematerialne	37
5.2.3.2. Dobra kultury objęte prawnymi formami ochrony	41
5.2.3.2.1. Obiekty nieruchome objęte prawną ochroną zabytków	41
5.2.3.2.2. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa Kujawsko-Pomorskiego	42
5.2.3.2.3. Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków	43
5.2.3.2.4. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków	43
5.2.3.2.5. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków	44
5.2.3.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych	45
5.2.4. Charakterystyka i ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Szubin	46
5.2.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	58
VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	62
VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	64
7.1 Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami	65
7.2 Kierunki działań i zadania gminnego programu opieki nad zabytkami	65
VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	69
IX. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	70
X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	71
XI. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	74
XII. WYKORZYSTANE MATERIAŁY I OPRACOWANIA	76
SPIS RYCIN	79
SPIS TABEL	79
SPIS WYKRESÓW	79
SPIS FOTOGRAFII	79
XIII. ANEKSY	81

Wykaz skrótów

Dz. U. – Dziennik Ustaw,

GEZ – Gminna Ewidencja Zabytków,

GPOnZ – Gminny Program Opieki nad Zabytkami,

GPR – Gminny Program Rewitalizacji,

GUS – Główny Urząd Statystyczny,

KPOZiOnZ - Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami,

MKiDN – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,

NIMoz - Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów,

MPZP – Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego,

POM – Plan Odnowy Miejscowości,

POnZ – Program Opieki nad Zabytkami,

PPP – partnerstwo publiczno – prywatne,

OZW – Obszar o znaczeniu dla wspólnoty,

PGR – Państwowe Gospodarstwa Rolne,

SUiKZP – Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego,

SWOT – ang. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (mocne, słabe strony, szanse i zagrożenia),

WUOZ – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków,

WKZ – Wojewódzki Konserwator Zabytków,

I. WSTĘP

Przedmiotem opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Szubin (zwanego dalej Programem, POnZ bądź GPOnZ) jest weryfikacja zasobów dziedzictwa kulturowego gminy oraz wypracowanie programu zarządzania zabytkami, w tym praca nad ich potencjałem. Program jest dokumentem strategicznym w zakresie ochrony zabytków, pozwoli na koordynację działań polityki przestrzennej w zakresie opieki i zarządzania dziedzictwem kulturowym. W okresie najbliższych czterech lat Program realizowany będzie dostępnymi środkami prawnymi oraz finansowymi.

Celem Programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Systematyczne wdrażanie ustaleń dokumentu powinno spowodować poprawę stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy Szubin. Program powinien być znany nie tylko władzom lokalnym, ale i społeczności lokalnej. Ma za zadanie uświadamiać mieszkańców o konieczności dbania o lokalną tradycję przejawiającą się w inicjatywach społecznych, jak i o potrzebie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy. Mieszkańcy i władze gminy powinni dbać o utrzymanie indywidualnego charakteru regionu, w tym o zachowanie jego znamienych elementów zabytkowych i przyrodniczych.

Niniejszy Program opracowany został mając na uwadze art.4 pkt.2 ustawy Prawo autorskie i pokrewne.

1.1. Charakterystyka gminy

Gmina Szubin położona jest w zachodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, na terenie powiatu nakielskiego. Jest jedną z 5 gmin powiatu i wchodzi w skład 4 gmin miejsko - wiejskich. Z Szubina do Bydgoszczy – stolicy województwa odległość z centralnych części miast wynosi w linii prostej 22 km, a w optymalnej odległości drogowej 32,5 km. Sieć osadniczą gminy tworzą miasto Szubin oraz miejscowości wiejskie. Gmina wchodzi w skład regionu etnograficznego Pałuki. Jednostka zajmuje obszar o powierzchni 322 km² (28,7 % powierzchni powiatu), granicząc z 5. gminami:

- na zachodzie – z Gminą Kcynia;
- na północy – z Gminą Nakło nad Notecią;
- na północnym – wschodzie – z Gminą Białe Błota;
- na wschodzie – z Gminą Łabiszyn;
- na południu – z Gminą Żnin.

W skład Gminy Szubin wchodzi 37 sołectw: Brzózki, Chomętowo, Ciężkowo, Chraplewo, Dąbrówka Słupska, Gąbin, Godzimirz, Grieczna Panna, Kołaczkowo, Kornelin, Kowalewo, Królikowo, Łachowo, Małe Rudy, Mąkoszyn, Nadkanale, Pińsko, Retkowo, Rynarzewo, Samokłęski Duże, Samokłęski Małe, Skórzewo, Słonawy, Słupy, Smolniki, Stary Jarużyn, Szaradowo, Szkocja, Szubin – Wieś, Tur, Wąsosz, Wolwark, Wrzosa, Zalesie, Zamość, Żędowo, Żurczyn.

Przestrzenne rozmieszczenie powyższych jednostek przedstawia poniższa rycina.

Ryc. 1. Gmina Szubin w układzie gmin

Źródło: opracowanie własne

Ryc. 2. Położenie Gminy Szubin na tle Polski

Źródło: opracowanie własne na podstawie geoportal.gov.pl

Najbardziej skrajne odległości na terenie gminy oddalone są od siebie w odległości ok. 25 km w linii północny - wschód – południowy - zachód.

1.2. Charakterystyka społeczno – gospodarcza

Na koniec roku 2015 wg danych Urzędu Miejskiego w Szubinie (mieszkańcy stali) obszar Gminy Szubin zamieszkiwało 23 740 osób, w tym obszar miejski 9 206 osób.

Łączna liczba podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON na rok 2014 w analizowanej jednostce wyniosła 1 853, z czego 1 802 to podmioty prywatne. Na terenie Gminy Szubin najbardziej rozwiniętą działalnością gospodarczą jest „handel; naprawa pojazdów samochodowych” (sekcja G – 487 podmiotów) oraz budownictwo (sekcja F – 272 podmiotów). W zdecydowanej większości są to małe działalności zatrudniające do 9 osób (1 777 podmiotów). Na terenie gminy występują dwa przedsiębiorstwa posiadające od 250 do 999 pracowników.

Gmina posiada średnio rolniczy charakter. Na jej obszarze znajduje się 18 757 ha użytków rolnych razem, co stanowi 56,5 % powierzchni ogółem jednostki, podczas gdy dla województwa wskaźnik ten wynosi 65,2 %.

Dla Gminy Szubin odnotowuje się 1 obiekt hotelowy oraz 1 obiekt motelowy wg danych GUS. Łącznie w 2 turystycznych nieruchomościach noclegowych zarejestrowano w 2014 r. 3 581 udzielonych noclegów, w tym 256 noclegów udzielonym turystom zagranicznym.

1.3. Charakterystyka przyrodnicza

Pod względem fizyczno - geograficznym teren Gminy Szubin znajduje się w prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego. Opisywany obszar mieści się w podprowincji Pojezierza Południowobałtyckie, w makroregionie Pradolina Toruńsko - Eberswaldzka. W układzie mezoregionalnym wg Kondrackiego gmina mieści się w zasięgu jednostki Kotlina Toruńska.

Teren gminny jest płaski bądź lekko falisty (wysokości wahają się ok. od 70 do 125 m n.p.m.). Najwyższym wzniesieniem jest Dziewicza Góra granicząca z miastem Szubin od strony północno – wschodniej.

Przez obszar gminy przepływa rzeka Gąsawka oraz rzeka Noteć. W gminie jeziora pochodzenia rynnowego znajdują się w południowej części gminy. Największymi jeziorami w obrębie opisywanej jednostki są: Jezioro Żędowskie, Jezioro Wąsoskie i Jezioro Gąbińskie.

Według danych z 2014 r. lesistość na terenie gminy wynosiła 34,4 %. Ogółem licząc jest to 11 686,68 ha, z czego grunty leśne publiczne stanowiły 10 957,67 ha.

W granicach charakteryzowanego terenu występują następujące obszary i obiekty chronione:

- Natura 2000 - specjalny obszar ochrony siedlisk – Dolina Noteci - (kod PLH 300004);
- Natura 2000 - specjalny obszar ochrony siedlisk – Łąki Trzęślicowe w Foluszu - (kod PLH 040027);
- Natura 2000 - specjalny obszar ochrony siedlisk – Równina Szubińsko - Łabiszyńska - (kod PLH 040029);

- Natura 2000 - specjalny obszar ochrony siedlisk – Solniska Szubińskie - (kod PLH 040030);
- Natura 2000 - obszar specjalnej ochrony ptaków – Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego – (kod PLB 300001);
- Obszar chronionego krajobrazu: Jezior Żędowskich;
- 39 pomników przyrody;
- 3 użytki ekologiczne.

II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szubin na lata 2016 – 2019 sporządzono na podstawie art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 poz. 1446 ze zm.).

Art. 87, ust. 1. mówi o tym, że „Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami”.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Szubin:

- sporządzany jest na okres 4 lat przez Burmistrza Szubina;
- co 2 lata wymaga sprawozdania przez Burmistrza Szubina poprzez przedstawienie go Radzie Miejskiej w Szubinie;
- przyjmuje Rada Miejska w Szubinie, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (zwanego dalej WKZ) w Toruniu, Delegatura w Bydgoszczy;
- ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Zgodnie z zapisami art. 87, ust. 2. ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami Program Opieki nad Zabytkami ma na celu m. in.:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Obowiązujący w Polsce system prawny gwarantuje ochronę zabytkom i całości dziedzictwa kulturowego na terenie kraju. Poniżej wskazano akty prawne wskazujące obowiązujące uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 Nr 78 poz. 483 ze zm., z dnia 2 kwietnia 1997 r.).
 - *Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwa obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.*
 - *Art. 6. 1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.*
 - *Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.*
2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014, poz. 1446 ze zm.) jako główny akt prawny regulujący zasady ochrony i opieki nad zabytkami. Ustawa ta w art. 3 definiuje podstawowe pojęcia:
 - *Zabytek* – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
 - *Zabytek nieruchomy* – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości o cechach j.w.;
 - *Zabytek ruchomy* – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych o cechach j.w.;
 - *Zabytek archeologiczny* – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
 - *Instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami* – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
 - *Prace konserwatorskie* – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
 - *Prace restauratorskie* – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
 - *Roboty budowlane* – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub otoczeniu zabytku;

- *Badania konserwatorskie* – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
 - *Badania architektoniczne* – działania ingerujące w substancje zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
 - *Badania archeologiczne* – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
 - *Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny* – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
 - *Historyczny zespół budowlany* – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
 - *Krajobraz kulturowy* – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
 - *Otoczenie* – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.
3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016, poz. 446). Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów.
- *Art. 7. 1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:*
 - 9) *kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.*
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016, poz. 778).
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2016, poz. 290).
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2016, poz. 672).
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015, poz. 1651 ze zm.).
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015, poz. 1774 ze zm.).
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012, poz. 406).
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016, poz. 239 ze zm.).
11. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015, poz. 1777).
12. Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2015, poz. 2126).

13. Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. 1933, Nr 39, poz. 311 ze zm.).
14. Ustawa z dnia 19 grudnia 2009 r. o partnerstwie publiczno – prywatnym (Dz. U. 2015, poz. 696).
15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 Nr 61, poz. 354).
16. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 Nr 113, poz. 661).
17. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2014 , poz. 399 ze zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

1. Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012, poz. 987 ze zm.).
2. Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012, poz. 642).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2015, poz. 1446).

IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Szubin sporządzono z uwzględnieniem zewnętrznych uwarunkowań ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym aktów prawa oraz innych opracowań strategicznych o podobnej tematyce.

Ustalenia Programu korespondują z zapisami (cele, zasady, kierunki) dokumentów na różnych poziomach. Metodologia planowania zakłada spójność dokumentów programowych w układzie hierarchicznym: kraj, województwo, powiat, gmina.

W niniejszym rozdziale przedstawiono szczegółowy wykaz ww. dokumentów.

Strategia Rozwoju Kraju 2020

Strategia jest nadrzędnym dokumentem, który wyznacza normy, ramy odniesienia oraz standardy dla innych dokumentów niższego szczebla, jak również dla 9 zintegrowanych strategii. Strategia ta została przyjęta uchwałą Rady Ministrów w dniu 25 września 2012 roku. Celem strategicznym opracowania jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój

kraju oraz poprawę jakości życia ludności. Średniookresowa strategia zakłada podział na 3 obszary strategiczne, które mają przypisane cele i priorytety rozwojowe. Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020 przedstawia 3 strategiczne obszary działań:

- **Sprawne i efektywne państwo;**
- **Konkurencyjna gospodarka;**
- **Spójność społeczna i terytorialna.**

Dokument podkreśla rolę zapewnienia ładu przestrzennego m.in. przez opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów obejmujących: obszary miejskie, a w szczególności metropolitarne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną i użytkowaniem gospodarczym zasobów naturalnych, dziedzictwa kulturowego, objęte ryzykiem katastrof naturalnych, obszary górskie, obszary dotychczas nie objęte procesem planowania oraz obszary przygraniczne. Wspomina się też tutaj o ochronie krajobrazu kulturowego i przyrodniczego. Ośrodki wojewódzkie mają być wzmocniane przez rozwój infrastruktury społecznej, w tym kulturowej oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co pozwoli osiągnąć miastom przewagę konkurencyjną.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 - 2017

Z dniem 24 czerwca 2014 r. weszła w życie Uchwała Nr 125/2014 Rady Ministrów w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 84 ustala obowiązek sporządzania co 4 lata Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami: „*Art. 84. W celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego inicjuje i opracowuje, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków, krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*”.

W ramach ww. Programu definiuje się główne i szczegółowe cele i kierunki działań oraz zadań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Cel główny dokumentu brzmi: „*wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków*”. Cel główny programu jest wdrażany poprzez trzy cele szczegółowe:

- 1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce.**
- 2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków.**
- 3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.**

Dla przytoczonych powyżej celów szczegółowych wyznaczono kierunki działań. Dla pierwszego celu szczegółowego przyjęto następujące zadania:

- porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C);
- przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego;
- wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych;
- wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego;
- opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych;
- opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C);

- realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

Cel szczegółowy nr 2 przedstawia 5 założeń:

- zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach;
- wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną;
- podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków;
- merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Ostatni z celi zakłada poniższe kierunki działań”

- przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 2005;
- wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych;
- promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu;
- zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Oprócz przedstawionych powyżej celi dokument zaznacza w odniesieniu do kierunków rozwoju, iż ważnym aspektem jest terytorializacja. Polska ze względu na swoją przeszłość historyczną oraz odmienną aktywność społeczną w wielu strefach charakteryzuje się zróżnicowanym nasyceniem obiektów zabytkowych. Np. w woj. Warmińsko – Mazurskim w 2014 r. rejestrowych zabytków nieruchomości występowało 5 823, a w podobnym powierzchniowo woj. Lubelskim – 3 953.

Przewidziany budżet na lata 2014 – 2017 z udziałem środków z budżetu państwa oraz szacowanych środków własnych beneficjentów na przewidziane działania wynosi 26 037 205,00 zł.

Realizacja Programu będzie odbywać się na kilku wzajemnie powiązanych i uzupełniających się poziomach:

- poziom I – Rada Ministrów;
- poziom II – Minister KiDN, Generalny Konserwator Zabytków;
- poziom III – Rada ds. Ochrony Zabytków, Zespół MKiDN ds. KPOZiOnZ przy Departamencie Ochrony Zabytków, Zespół MKiDN ds. SRKS 2020;
- poziom IV – Narodowy Instytut Dziedzictwa, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, podmioty współpracujące z NID w ramach wdrażania KPOZiOnZ, Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków, podmioty współpracujące z NIMOZ w ramach wdrażania KPOZiOnZ.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004 - 2020

Kolejnym dokumentem szczebla krajowego jest Narodowa Strategia Kultury 2004 – 2020. Działania uwzględnione w Strategii w bezpośredni sposób przekładają się na rozwój kultury, ale także na społeczno - ekonomiczny rozwój regionów.

Za misję Narodowej Strategii Rozwoju Kultury uznano: „*zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt*

historycznego i cywilizacyjnego dorobku polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów". W ramach prac Narodowej Strategii sformułowano następujące cele:

Cel strategiczny: zrównoważenie rozwoju kultury w regionach.

Cele cząstkowe:

1. *Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.*
2. *Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.*
3. *Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury.*
4. *Wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury.*
5. *Poprawa warunków działalności artystycznej.*
6. *Efektywna promocja twórczości.*
7. *Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.*
8. *Zmniejszenie luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.*
9. *Promocja polskiej kultury za granicą.*
10. *Ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem.*
11. *Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.*
12. *Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).*

Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – „Dziedzictwo Kulturowe”

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

1. **Ochrona zabytków.**
2. **Wspieranie działań muzealnych.**
3. **Kultura ludowa i tradycyjna.**
4. **Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą.**
5. **Ochrona zabytków archeologicznych.**
6. **Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego.**
7. **Miejsca Pamięci Narodowej.**

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 - 2020. Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie

W zakresie przestrzeni i planistyki dokumentem wiodącym na najbliższe lata jest Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 - 2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie.

Poniżej wyszczególniono najistotniejsze zapisy Strategii dotyczące działań związanych z dziedzictwem kulturowym:

1. **Należy wdrażać rozwiązania wykorzystujące potencjał kulturowy i turystyczny dla rozwoju regionalnego.**
2. **Kultura nie stanowi pasywnego zasobu regionów, ale aktywnie warunkuje zarówno rozwój społeczny, jak i ekonomiczny.**

3. Należy koncentrować się na przekształcaniach struktur gospodarczych w kierunku gospodarki opartej na wiedzy, na podniesieniu poziomu rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego, na poprawie dostępu do dóbr i usług publicznych, które wpływają na rozwój potencjałów (takich jak: infrastruktura teleinformatyczna, edukacja, energia czy kultura).

4. Istotna jest obecność nowych technologii w obszarze kultury.

Zgodnie z zapisami Strategii dzięki rozwojowi lokalnemu w wymiarze społeczno - kulturowym, gospodarczym, ekologiczno-przestrzennym oraz działaniom wyrównawczym na rzecz zwiększenia dostępu do usług publicznych, obszary wiejskie staną się lepszym miejscem do życia, lepiej wykorzystującym dziedzictwo kulturowe i walory środowiska przyrodniczego, bardziej atrakcyjnym turystycznie i inwestycyjnie oraz bardziej zintegrowanym ze względu na wzmocnioną tożsamość lokalną.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym, dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju, jest Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. W dokumencie tym zakłada się rozwój bogactwa polskich regionów – miast i obszarów wiejskich – w oparciu o wykorzystanie wewnętrznych potencjałów polskiej przestrzeni – ich dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, potencjału gospodarczego, innowacyjnego oraz naukowego. W Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju określono cel strategiczny polityki przestrzennego zagospodarowania kraju: „Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększania zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie”.

Osiągnięcie celu strategicznego musi się odbywać z zachowaniem spójności przyrodniczo-kulturowej służącej realizacji konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego prowadzi działania z zakresu ochrony zabytków jako jednostka samorządu terytorialnego, realizując zadania, wynikające z zapisów ustawowych. Prócz tego Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego sprawuje opiekę nad zabytkami, będąc ich właścicielem.

Na szczeblu wojewódzkim zostały opracowane dokumenty strategiczne, które są podstawą prawną oraz pozwalają wskazać kierunki działań dla programów na niższych poziomach jednostek samorządu terytorialnego.

Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007 - 2020

Dnia 12 grudnia 2005 roku Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego uchwalił aktualny dokument Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Dokument Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego ustala trzy priorytetowe obszary działań strategicznych:

1. Rozwój nowoczesnej gospodarki.
2. Unowocześnienie struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu.
3. Rozwój zasobów ludzkich.

W ramach priorytetowego obszaru działań strategicznych numer 2 wyodrębnia się działania na rzecz promocji dziedzictwa kulturowego, w ramach których wyróżnia się:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego;
- adaptację dziedzictwa kulturowego do współczesnych potrzeb społecznych.

W przedmiotowym dokumencie dziedzictwo kulturowe rozumie się głównie jako instrument promocji regionu, odznaczający się stosownymi walorami prezencyjnymi. W odniesieniu do zabytków architektury i urbanistyki ww. walory oznaczają odpowiedni stan techniczny obiektów, dla zabytków ruchomych kluczowe jest atrakcyjne zaaranżowanie kolekcji, natomiast w odniesieniu do przejawów kultury duchowej czy tradycji ich przystępna prezentacja.

Stan techniczny materialnych dóbr kultury województwa Kujawsko-Pomorskiego jest w znacznej części niezadowolający. Działaniami, które pozwolą uchronić wartościowe obiekty są systematyczne zabiegi konserwatorskie, w tym remontowe, rekonstrukcyjne, dokumentacyjne. Prace dokumentacyjne zaleca się prowadzić z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych. Cyfrowa archiwizacja nowych danych, digitalizacja istniejących archiwalnych zasobów, cyfrowa obróbka i praca z materiałami. Tworzenie kolekcji multimedialnych materiałów, które będą służyć w celach: systematyzacji danych, informacyjno - naukowych czy promocyjnych.

Obiekty zabytkowe pełniły wcześniej różnorodne funkcje użytkowe. Znaczna część z tych funkcji obecnie nie może być kontynuowana (np. fortyfikacje, pałace, zabytki przemysłowe, zabytki wernakularne). Inna część wymaga przekształcenia z powodów ekonomicznych. Tylko wybrane obiekty o najwyższej wartości kulturowej mogą funkcjonować np. jako muzea i być dotowane ze środków publicznych. Pozostałe obiekty, często wymagające gruntownej modernizacji, utrzymywane są ze środków właścicieli i użytkowników. Oznacza to iż większość zabytków musi spełniać współczesne funkcje użytkowe, wymaga rozsądnej adaptacji i modernizacji. Strategia rozwoju województwa Kujawsko-Pomorskiego proponuje użytkować zabytkowe pomieszczenia do prezentacji twórczości artystycznej, dla aktywności rekreacyjnej, w tym nawiązującej do tradycji historycznej itp. Adaptacje winny przybliżyć obiekty ludziom współczesnym, ożywić je i być źródłem dochodów, które zapewni należyte ich utrzymanie.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 - 2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 – 2020 został zatwierdzony przez Komisję Europejską dnia 16 grudnia 2014 roku. Program składa się z 12 Osi Priorytetowych wraz z poszczególnymi działaniami.

Celem głównym Regionalnego Programu jest: uczynienie województwa Kujawsko-Pomorskiego konkurencyjnym i innowacyjnym regionem Europy oraz poprawa jakości życia jego mieszkańców. Osie priorytetowe programu to:

1. *Wzmocnienie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu.*
2. *Cyfrowy region.*
3. *Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna w regionie.*

4. *Region przyjazny środowisku.*
5. *Spójność wewnętrzna i dostępność zewnętrzna regionu.*
6. *Solidarne społeczeństwo i konkurencyjne kadry.*
7. *Rozwój lokalny kierowany przez społeczność.*
8. *Aktywni na rynku pracy.*
9. *Solidarne społeczeństwo.*
10. *Innowacyjna edukacja.*
11. *Rozwój lokalny kierowany przez społeczność.*
12. *Pomoc techniczna.*

W ramach osi 4. **Region przyjazny środowisku** wskazano priorytety inwestycyjne, którym jednym z nich jest priorytet 6c. *Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego*. W jego ramach określono cel szczegółowy: *zwiększona atrakcyjność obiektów kultury regionu kujawsko-pomorskiego*. Realizacja priorytetu służyć będzie z jednej strony zachowaniu dziedzictwa naturalnego i kulturowego oraz rozwojowi zasobów kultury, z drugiej bardziej efektywnemu ich wykorzystaniu dla rozwoju społeczno - gospodarczego regionu jako źródła realnych korzyści ekonomicznych.

Program podkreśla, iż w województwie Kujawsko-Pomorskim znajdują się unikatowe obiekty zabytkowe podlegające ochronie, w szczególności są to obiekty architektury sakralnej, rezydencjonalnej, zamki, zespoły miejskie (UNESCO), zieleń zabytkowa, historyczna infrastruktura wojskowa oraz stanowiska archeologiczne.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zgodnie z zasadą zintegrowanego planowania strategicznego jest wyrazem przestrzennym Strategii Rozwoju Województwa.

Celem nadrzędnym województwa Kujawsko-Pomorskiego jest poprawa konkurencyjności regionu i podniesienie poziomu życia jego mieszkańców przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. Realizacja tego celu oznacza wykreowanie w województwie mechanizmów generujących efektywny ekonomicznie rozwój, kształtowanie racjonalnych, społecznie akceptowalnych i ekonomicznie efektywnych struktur zagospodarowania przestrzennego, ochronę i racjonalne kształtowanie środowiska przyrodniczego województwa oraz ochronę jego dziedzictwa kulturowego.

Celem głównym ww. planu zagospodarowania przestrzennego jest zbudowanie struktur funkcjonalno - przestrzennych podnoszących konkurencyjność regionu i jakość życia mieszkańców.

Potencjał rozwojowy przedmiotowego obszaru to zarówno atrakcyjność środowiska naturalnego, jak i bogactwo środowiska kulturowego.

Znaczny potencjał kulturowy stwarza szanse dla rozwoju społeczno - gospodarczego regionu, zwłaszcza rozwoju turystyki oraz wzmocnienia tożsamości.

Na obszarze województwa Kujawsko-Pomorskiego wyróżniono specyficzne pod względem cech kulturowych regiony:

- obszar historycznej ziemi chełmińskiej;
- obszar związany z dziedzictwem Piastów;
- obszar Pałuk i Kujaw;
- obszar dawnego osadnictwa holenderskiego;

- pozostałe obszary, wyróżniane jako obszary specyficznych kompozycji krajobrazu fizjograficznego i cennych walorów kulturowych.

W oparciu o waloryzację zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego na terenie województwa wyróżniono najatrakcyjniejsze obszary. Większość Gminy Szubin włącza się w obszar tzw. „żywej kultury” Pałuczán. Ponadto Szubin oznaczono tu, jako miejscowość posiadająca dobrze zachowany układ urbanistyczny. Uwarunkowania rozwoju turystyki wskazują, iż Szubin oraz Rynarzewo są ośrodkami obsługi ruchu turystycznego, generującym ruch turystyczny krajoznawczy.

Zaznaczono, iż obszar Pałuk wyróżnia się ze względu na kultywowanie tradycji lokalnych (utrwalonych w zwyczajach, obrzędach, muzyce, tańcu, rzeźbie, poezji, stroju), postrzegany jako enklawy o zachowanej tradycyjnej, tożsamości lokalnej. Działalność kulturalną prowadzą tu głównie zespoły folklorystyczne oraz nieliczni twórcy ludowi.

Polityka kraju oraz województwa Kujawsko-Pomorskiego stawia sobie za cel ochronę dziedzictwa kulturowego, zmierzającą do kształtowania struktur przestrzennych umożliwiających ochronę krajobrazu kulturowego i pojedynczych zabytków przed zniszczeniem, degradacją, dewaloryzacją oraz udostępniającą dziedzictwo kulturowe społeczeństwu.

Zachowanie dziedzictwa kulturowego wymaga przestrzegania następujących zasad:

- zachowania dziedzictwa kulturowego w stanie umożliwiającym jego przetrwanie dla przyszłych pokoleń;
- harmonijnego kształtowania krajobrazu kulturowego;
- dbałości o integralność zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych.

Dla podniesienia konkurencyjności i atrakcyjności regionu konieczne jest podjęcie działań prowadzących do zachowania i pełnego wykorzystania turystycznych walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego poprzez:

- pełne wykorzystanie walorów rejonów turystycznych, w tym: Borów Tucholskich i Doliny Brdy, Pojezierza Brodnickiego, Zbiornika Włocławskiego, Doliny Drwęcy;
- zagospodarowanie turystyczne istniejących i projektowanych zbiorników wodnych oraz naturalnych wód powierzchniowych;
- poprawę zagospodarowania istniejących szlaków turystycznych w niezbędne urządzenia z zakresu ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej;
- konserwację zabytkowych obiektów sakralnych oraz zespołów dworsko - parkowych;
- organizację regionalnych imprez folklorystyczno - kulturowych.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2013 - 2016

Program zatwierdzono Uchwałą Nr XXXIV/601/13 z dnia 20 maja 2013 r. przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Jednym z podstawowych wyróżników tożsamości województwa Kujawsko-Pomorskiego jest jego zasób dziedzictwa kulturowego. Bogactwo architektury czy też unikatowych zespołów zabudowy wymaga jednak podejmowania działań, które w procesie konserwatorskim w maksymalnym stopniu zachowają walor autentyzmu. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2013 - 2016 jest dokumentem, w którym przedstawione zostały cele

i kierunki działania w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Ochroną objęto nie tylko materialne dobra kultury, ale także skoncentrowano się na niematerialnych aspektach dziedzictwa. Podstawą do zdefiniowania terminu „dziedzictwo niematerialne” jest konwencja UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r. Według niej dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki.

Program wskazuje kategorie obiektów, które w unikatowy sposób stanowią świadectwo idei czasu i miejsca, w którym powstały, pełniąc rolę przekaźników wartości artystycznych i duchowych, a także elementów wplecionych w ciąg procesów historycznych.

Cel nadrzędny Programu to utrzymanie różnorodności kulturowej województwa jako świadectwa historii regionu oraz potencjału dla rozwoju gospodarczego. Cele szczegółowe to:

- zachowanie dziedzictwa materialnego;
- zachowanie dziedzictwa niematerialnego;
- kultywowanie tradycji regionalnych;
- wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego;
- wzrost konkurencyjności regionu.

Główne działania w zakresie opieki nad zabytkami przewidywane przez Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego to:

- wspieranie działań zmierzających do poszerzania listy obiektów, wpisanych do rejestru zabytków, na przykład poprzez odpowiednie wymogi konkursowe;
- propagowanie i wspieranie prac przy aktualizacji i uzupełnianiu wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków;
- kontynuacja współfinansowania prac konserwatorsko - restauratorskich, rewitalizacyjnych i ratunkowych przy obiektach nieruchomych i ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, oraz doskonalenie zasad przyznawania dotacji;
- wspomaganie działań konserwatorsko - restauracyjnych przy zabytkowych układach urbanistycznych i ruralistycznych;
- wspomaganie organizacji szkoleń i wykładów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- wspomaganie organizacji konkursów o charakterze edukacyjnym;
- nagradzanie działań przyczyniających się do zachowania bądź przywracania historycznych wartości zasobów dziedzictwa kulturowego województwa;
- wspieranie działań edukacyjnych w zakresie znaczenia, wartości i ochrony niematerialnego dziedzictwa kultury województwa;
- wspomaganie działań w obszarze digitalizacji najcenniejszych zasobów folkloru słownego i ich udostępniania;
- aktywizacja środowisk lokalnych poprzez przywracanie dawnych praktyk tanecznych i muzycznych;
- wspieranie i upowszechnianie „ginących zawodów”;
- aktywizacja środowisk poprzez organizowanie warsztatów nauki rękodzieła, budownictwa instrumentów czy nauki gry na instrumentach tradycyjnych;

- wspieranie zajęć z twórcami i rzemieślnikami, dotyczących przekazywania ich umiejętności;
- wspieranie w oparciu o istniejące mechanizmy działań popularyzatorskich, edukacyjnych i naukowych związanych z opieką i ochroną dziedzictwa kulturowego, takie jak: opracowania syntetyczne i monograficzne dotyczących dziedzictwa kulturowego województwa w jego wymiarze materialnym i niematerialnym, przewodniki, vademeca, informatory, materiały informacyjne i promocyjne związane z obiektami objętymi ochroną prawną, wspieranie w ramach istniejących regulacji prawnych wydawnictw związanych z dziedzictwem kulturowym (wydawnictwa książkowe, audiobooki, materiały filmowe i inne) ze zbiorów własnych instytucji z terenu województwa;
- wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc;
- wspieranie rozwoju turystyki bazującej na kulturowym dziedzictwie regionu;
- wspomaganie tworzenia tras turystycznych i produktów turystycznych w oparciu o zasoby dziedzictwa, łączących elementy materialne i niematerialne;
- wspomaganie działań w zakresie kompleksowego zagospodarowania istniejących szlaków kulturowych, zarówno tych o znaczeniu międzynarodowym, jak i regionalnym;
- wspieranie i kształtowanie rozwoju turystyki kulturowej o charakterze religijnym, sentymentalnym czy tematycznym;
- wykorzystanie tożsamości kulturowej regionu jako czynnika marketingowego.

W Programie spośród obiektów gotyckich wymieniono z terenu Gminy Szubin kościół parafialny p.w. św. Marcina z XIV w. z Szubina. Ponadto z obiektów historyzujących wzmiankowano o dawnym kościele ewangelickim, obecnie rzymsko – katolickim p.w. św. Andrzeja Boboli z 1904 r., mieszczącego się również w Szubinie. Dodatkowo wśród nielicznych zamków na terenie województwa odnotowano ruiny rycerskiego zamku Sędziwoja Pałuki z 2 połowy XIV w. znajdującego się w Szubinie. Jako jeden z elementów dziedzictwa niematerialnego w dokumencie wyznaczono wydarzenia historyczne. Przykładem może być bitwa pod Kcynią-Szubinem-Inowrocławiem w 1918 roku. Jednostkę miejską – Szubin przytacza się również przy charakterystyce regionu etnograficznego – Pałuki.

Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Dla potrzeb opracowania Strategii przeprowadzono waloryzację zasobów środowiska kulturowego województwa, pod kątem ich atrakcyjności turystycznej. Wyodrębniono miejscowości i obszary skupiające dobra kultury, których historia, forma architektoniczna lub oddziaływanie w krajobrazie przyrodniczo - kulturowym stanowią o atrakcyjności miejsca.

Uwzględniono walory zasobów kulturowych województwa zarówno te, które od lat znajdują pełne wykorzystanie turystyczne, jak i te, które dotychczas niedostatecznie wyeksponowane mogą w istotny sposób poszerzyć ofertę turystyczną regionu.

Dokument Strategii wskazuje na interakcję pomiędzy uwarunkowaniami i stanem rozwoju turystyki, a ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego (zarówno ochrona jak i wykorzystanie zasobów na potrzeby turystyki), jak również aspekt społeczny turystyki, czy stan rozwoju infrastruktury technicznej w obszarach turystycznych. Strategia wskazuje na potrzebę aktywizacji rozwoju markowych produktów turystycznych, w szczególności pięciu: turystyka biznesowa, turystyka w miastach i turystyka kulturowa, turystyka na terenach wiejskich, turystyka rekreacyjna, aktywna i specjalistyczna, turystyka przygraniczna i tranzytowa. Dokument przewiduje także uwzględnienie zadań związanych z przystosowaniem zabytków dla potrzeb turystyki. Zakłada wzrost nakładów na inwestycje infrastrukturalne i rozwój produktu turystycznego, w tym: promocja obiektów i szlaków dziedzictwa kulturowego. Strategia planuje wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego, środowiska cywilizacyjnego i przyrodniczego w edukacji, a w szczególności w wykreowaniu młodzieży.

Strategia Rozwoju Powiatu Nakielskiego na lata 2014 - 2020 +

Strategię Rozwoju Powiatu Nakielskiego przyjęła Rada Powiatu Nakielskiego dnia 29 października 2014 roku Uchwałą Nr XLIII/451/2014.

Strategia jako kompleksowa, perspektywiczna koncepcja, określa cele rozwoju oraz warunki, zasady i etapy ich osiągnięcia. Dokument ten jest nadrzędnym instrumentem zarządzania rozwojem lokalnym i podstawą długookresowej, lokalnej polityki społeczno - gospodarczej w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju.

Analizę SWOT dla Powiatu Nakielskiego przygotowano w podziale na trzy sfery funkcjonalne: gospodarczą, społeczną oraz sfera środowiskową, ładu przestrzennego i infrastruktury technicznej. Wśród mocnych stron Powiatu w zakresie odnoszącym się do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego wskazano:

- dziedzictwo historyczne – duża ilość zabytków i innych dóbr kultury (sfera społeczna);
- bogatą ofertę wydarzeń kulturalno – rozrywkowych (sfera społeczna).

Do szans przypisano:

- rewitalizację obszarów zaniedbanych (w tym obiekty zabytkowe), (sfera środowiskowa, ładu przestrzennego i infrastruktury technicznej);
- budowanie przewagi konkurencyjnej w turystyce (sfera gospodarcza);
- duży potencjał sektora turystycznego (sfera gospodarcza);

Wśród zagrożeń odnotowano:

- rozwój turystyki bez odpowiedniej infrastruktury technicznej (sfera gospodarcza);
- niewystarczającą ilość środków finansowych na działalność kulturalną i sportową (sfera społeczna).

Wyniki analizy przyczyniły się do wskazania podstawowych problemów rozwojowych powiatu. Dla sfery gospodarczej jest to niedostateczny rozwój gospodarki, słabe kreowanie przedsiębiorczości oraz wysoki stopień bezrobocia. Zakłócony ład środowiskowy i niewystarczająca infrastruktura techniczna to główny problem sfery środowiskowej, ładu przestrzennego i infrastruktury technicznej. Jako kluczowy problemem sfery społecznej wskazano niską aktywność społeczną mieszkańców oraz niewystarczający poziom usług.

W Strategii przedstawiono diagnozę stanu istniejącego Powiatu Nakielskiego. Wyróżniono także aspekt kulturowy powiatu. W zakresie Gminy Szubin wymieniono istnienie Muzeum Ziemi Szubińskiej im. Zenona Erdmana w Szubinie, Szubiński Dom Kultury, wiejskie domy kultury, szubiński chór Imienia Jana Pawła II. Wśród zbiorczego stanu kulturowego powiatu wymieniono: 4 muzea, 23 biblioteki i 13 punktów bibliotecznych, 499 zorganizowanych imprez, 3 zespoły folklorystyczne i 3 chóry.

Mieszkańcy powiatu wskazali, że w obszarze kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami do najważniejszych zadań należą:

- wsparcie finansowe na renowację zabytkowych kamienic;
- zwiększenie ilości imprez okolicznościowych;
- renowacja zabytków znajdujących się na terenie powiatu;
- promocja zabytków;
- rozwój Muzeum Ziemi Krajeńskiej;
- odnowienie starych cmentarzy;
- remont amfiteatru nakielskiego;
- remont kina.

Warto również odnotować, iż spośród 13 priorytetowych obszarów działania, dla władz powiatu nakielskiego kultura oraz ochrona zabytków i opieka nad zabytkami będzie 6 co do ważności priorytetem.

V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Poniżej ukazano wybrane dokumenty strategiczne dla Gminy Szubin. Wyszczególniono oraz przedstawiono zagadnienia w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy. Programy strategiczne stanowiły wytyczne do opracowania niniejszego dokumentu.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Gmina Szubin

Niniejsze Studium uchwalone zostało przez Radę Miejską w Szubinie 5 listopada 2015 roku. Uchwała Nr XV/132/15 dotyczy obszaru całej gminy, zaś sam dokument podzielony został na 3 części: uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego, kierunki zagospodarowania, uzasadnienie zawierające objaśnienia przyjętych rozwiązań oraz Synteza projektu Studium.

W dokumencie przedstawiono szczegółowe zapisy dotyczące uwarunkowań wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Na rysunku studium przedstawiono odpowiednie strefy ochrony konserwatorskiej oraz strefy ochrony archeologicznej. Wyznaczono następujące strefy:

Strefa „A” pełnej ochrony konserwatorskiej - strefa pełnej ochrony konserwatorskiej wyznaczona jest dla obiektów i obszarów szczególnie wartościowych, do bezwzględnego zachowania. Strefą „A” obejmuje się obszar, na którym elementy historycznego układu przestrzennego, takie jak zabudowa i jej rozplanowanie oraz związane z nimi integralnie teren i krajobraz, zachowały się w wysokim stopniu. Celem działalności konserwatorskiej w strefie „A” jest przede wszystkim zachowanie zabudowy historycznej, jej konserwacja, rewaloryzacja, zachowanie towarzyszącej historycznej zieleni komponowanej, usuwanie obiektów dysharmonizujących, dostosowanie nowej, wprowadzanej w obszarze zabudowy, do historycznej kompozycji ruralistycznej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni muru i otworów wraz z nawiązaniem form współczesnych do lokalnej tradycji architektonicznej, dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zespołów zabytkowych, eliminacja funkcji uciążliwych, dążenie do kompleksowych badań historycznych obszaru. Strefą „A” objęto kościoły rzymsko – katolickie w: Ciężkowie, 2 w Rynarzewie, Samokłeskach Dużych, Zalesiu oraz 2 w Szubinie. W strefę „A” włączono także kilka zespołów pałacowo – parkowych.

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej - strefa ochrony konserwatorskiej wyznaczona dla terenów zawierających znaczną część elementów historycznie ukształtowanej struktury przestrzennej o wartościach kulturowych. Obszary objęte strefą „B” podlegają rygorom w zakresie utrzymania historycznego rozplanowania i zasadniczych elementów istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy. Celem działalności konserwatorskiej w strefie „B” jest: zachowanie historycznego układu zabudowy (linie zabudowy, proporcje gabarytów i wysokości, podziały historyczne, wkomponowanie w krajobraz naturalny), zachowanie zabudowy historycznej (jej konserwacja i rewaloryzacja), dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji, zachowanie kompozycji i układów zieleni historycznej, parków, alei i cmentarzy, usuwanie obiektów dysharmonizujących. Strefą „B” objęto cmentarze rzymsko – katolickie w miejscowościach: Słupy, Rynarzewo, Samokłęski Duże, Zalesie-Szaradowo, Chomętowo, Szubin wraz z kaplicą cmentarną oraz cmentarze ewangelickie we wsiach: Chomętowo, Grieczna Panna (2), Stary Jaruzyn-Chobielin, Kołaczkowo (2), Kołaczkowo-Stanisławka, Kornelin-Aleksandrowo, Kornelin, Krnelin-Jaktórka, Kowalewo, Mąkoszyn, Małe Rudy (2), Samokłęski Duże, Niedźwiady, Samokłęski Małe (2), Słonawy (2), Smolniki (2), Szkocja (3), Szubin Wieś, Tur, Tur-Brzózki (2), Wąsosz, Wolwark-Pińsko, Zalesie, Zamość (2), Żędowo, Żurczyn. Strefą „B” objęto także zespoły wiejskie wszystkich wsi sołeckich i kilku innych.

Strefa „W” ochrony archeologicznej - strefa „W” obejmuje tereny o rozpoznanej zawartości relikwów archeologicznych posiadających własną formę terenową. Celem działalności konserwatorskiej w strefie „W” jest zachowanie i konserwacja obiektów zabytkowych, ich ekspozycja w terenie z pozostawieniem obszarów otwartych o charakterze muzealnym. Strefą „W” objęto 102 stanowiska archeologiczne.

Według analizowanego studium w ewidencji konserwatorskiej znajduje się 287 obiektów oraz zabytkowych zespołów. Zespoły pałacowo – parkowe z zespołami folwarcznymi (15) występują we wsiach: Chobielin, Chomętowo, Chraplewo, Ciężkowie, Dąbrówka Słupska, Kołaczkowo, Królikowo, Pińsko, Retkowo, Samokłęski Duże, Słupy, Wojślawiec, Zalesie, Żędowo oraz Szubinie. Same zespoły folwarczne (3) znajdują się we

wsiach: Łachowo, Tur, Żurczyn. Na terenie gminy występuje ponadto 9 zespołów kościelnych w: Ciężkowie, Rynarzewie, Samokłeskach Dużych, Słupach, Szaradowie i 3 w Szubinie. Zespoły zabudowy miejskiej mieszczą się w Szubinie.

W dokumencie opisano ponadto zabudowę miasta Szubina, stanowiska archeologiczne oraz cmentarze. Na podstawie studium historyczno – konserwatorskiego do zagospodarowania przestrzennego miasta scharakteryzowano historię miasta ze szczególnym uwzględnieniem: położenia miasta w układzie historycznym, własności miasta, przynależności administracyjnej, zabudowy, układu ulic i placów oraz architektury.

W części „kierunki” wyznaczono kierunki działań w odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Dla tych, które nie zostały wpisane do rejestru przypisano konkretne działania. Wyszczególniono następujące grupy obiektów: zespoły dworsko – parkowe, obiekty architektury (dwory, obiekty techniki, dawne szkoły, domy mieszkalne), parki, zabudowania gospodarcze, elementy małej architektury (kaplice przydrożne, gołębniki), cmentarze przykościelne i oddalone od zabudowań wsi, stanowiska archeologiczne.

Strategia Rozwoju Gminy i Miasta

Przedmiotowy dokument został przyjęty Uchwałą Nr LII/412/14 przez Radę Miejską w Szubinie dnia 24 października 2014 r.

W Strategii określono misję, która nakreśla ogólny kierunek dalszego rozwoju gminy w wyznaczonym okresie czasowym. Misja zawarta w Strategii brzmi: *„Miasto i Gmina Szubin efektywnie zaspokajają potrzeby mieszkańców w oparciu o zasadę zrównoważonego rozwoju”*. Za pomocą misji powinien zostać osiągnięty stan docelowy – wyrażony w wizji rozwoju. Sformułowana wizja to: *„Miasto i Gmina Szubin miejscem zapewniającym wysoką jakość życia mieszkańców i zrównoważony rozwój”*. Wizja będzie realizowana na trzech priorytetach, którymi to są:

- *gospodarka;*
- *środowisko, ład przestrzenny i infrastruktura techniczna;*
- *społeczeństwo.*

Do nich zdefiniowano odpowiednio cele strategiczne:

- *dobrze rozwinięta i konkurencyjna gospodarka lokalna;*
- *wysokiej jakości infrastruktura techniczna i efektywna ochrona środowiska;*
- *wysokie standardy życia mieszkańców.*

Do celi strategicznych przypisano konkretne cele operacyjne.

W nawiązaniu do zasobu kulturowego w Strategii w podrozdziale „turystyka” odwołano się do zabytków wpisanych do rejestru zabytków – stan na 31.03.2014 r. Wymieniono obiekty z Chobielina, Chraplewa, Pińska, Samokłesk Dużych, Szaradowa, Szubina, Zalesia oraz miejscowości Słupy. W 2014 r. na terenie gminy zidentyfikowano 405 obiektów będących pod ochroną konserwatorską. W dokumencie stwierdzono, iż mimo wielu obiektów zabytkowych potencjał turystyczny nie jest dostatecznie wykorzystywany, co odzwierciedla niski udział turystyki w gospodarce lokalnej. Zwrócono uwagę na zdewastowane zabytki z terenu gminy oraz osłabienie ich walorów historycznych i kulturowych, zaś w kontekście zabytkowych parków stwierdzono, iż nie są atrakcyjnymi miejscami do spędzania wolnego czasu.

W ramach celu operacyjnego 1.3. Zwiększenie udziału sektora turystycznego w gospodarce gminy wyznaczono kierunek działania: Rewitalizacja obiektów dziedzictwa kulturowego. Kierunek działania zakłada renowację obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie gminy, w tym m.in. ruin zamku Sędziwoja. Do tego samego celu przydzielono kierunek działania: Rozbudowa układu ścieżek rowerowych, który przewiduje ich rozbudowę na terenie gminy w układzie zapewniającym skomunikowanie Obszaru Chronionego Krajobrazu z najcenniejszymi zabytkami zlokalizowanymi na terenie gminy (ruiny zamku, zespoły pałacowe) oraz innymi atrakcjami turystycznymi.

W opracowanej analizie SWOT wskazano mocne i słabe strony oraz szanse odnoszące się w sposób bezpośredni oraz pośredni do dziedzictwa kulturowego:

Mocne strony:

- walory historyczne (sfera środowiskowa, ładu przestrzennego i infrastruktury technicznej);
- tradycja regionalna (sfera społeczna);
- działalność Muzeum Ziemi Szubińskiej i Biblioteki Publicznej (sfera społeczna);
- promocja Szubina na rocznicę 650-lecia istnienia (sfera społeczna);
- walory przyrodnicze i turystyczne (sfera społeczna);
- dbałość o zalesienie terenów, parki, miejsca pamięci (sfera społeczna);
- estetyka budynku gminy (sfera społeczna);
- promocja zjawisk społecznych i historycznych (sfera społeczna).

Słabe strony

- duże rozproszenie zabudowy (sfera środowiskowa, ładu przestrzennego i infrastruktury technicznej);
- brak bazy turystyczno – hotelowej (strefa gospodarcza);
- brak wyeksponowania/promocji lokalnych atrakcji turystycznych (strefa gospodarcza);
- brak wspólnej przestrzeni kulturalnej (sfera społeczna).

Szanse:

- rozwój turystyki pieszej i rowerowej (sfera środowiskowa, ładu przestrzennego i infrastruktury technicznej);
- opracowanie planów zagospodarowania przestrzennego (strefa gospodarcza);
- rozbudowa bazy wypoczynkowo – noclegowej (sfera społeczna).

Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na terenie Gminy Szubin

Na terenie miasta Szubin obowiązuje 17 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (stan na 11 czerwca 2014 r.). Na obszarach wiejskich występują następujące liczby planów, które pokrywają: Chomętowo (1), Kołaczkowo (3), Kornelin (2), Kowalewo (2), Królikowo (1), Małe Rudy (2), Rynarzewo (8), Samokłęski Małe (1), Słonawy (1), Stary Jaruzyn (1), Szaradowo (1), Szkocja (3), Szubin Wieś (2), Tury (3), Wąsosz (4), Wolwark (1), Zamość (7), Żurczyn (4). Prawie połowa spośród wszystkich planów została uchwalona przed rokiem 2003. Z punktu widzenia opieki zabytków jest to na tyle istotne, gdyż Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami regulująca szczegółowe przepisy weszła w życie w roku 2013.

Niezależnie od szczegółowych ustaleń planów w przypadku odkrycia przedmiotu, który posiada cechy zabytku lub wykopaliska archeologicznego, należy zabezpieczyć

znalezisko, wstrzymać wszelkie prace mogące je uszkodzić lub zniszczyć oraz powiadomić odpowiednie służby konserwatorskie.

Plany Odnowy Miejscowości na terenie Gminy Szubin

7 miejscowości na terenie Gminy Szubin posiada Plany Odnowy Miejscowości. Są to: Stanisławka, Słupy, Wymysłowo, Chobielin, Rynarzewo Wąsosz oraz Królikowo. Dokumenty te zostały uchwalane w latach 2008 – 2014 przez Radę Miejską w Szubinie. Plany mają być narzędziem służącym podniesieniu standardu życia i pracy na wsi poprzez realizację zadań inwestycyjnych zwiększających atrakcyjność wsi i otwierających daną miejscowość dla nowych mieszkańców, inwestorów gospodarczych oraz turystów.

POM przedstawiają charakterystykę miejscowości, inwentaryzację zasobów miejscowości, analizę SWOT oraz opis planowanych zadań w perspektywie 7 lat od dnia przyjęcia dokumentu. W niektórych Planach znalazł się krótki rys historyczny wsi oraz podkreślono znaczenie dziedzictwa kulturowego. W sposób szczególny podane zagadnienia dotyczą wsi Królikowo i Rynarzewo, które posiadają bogatą przeszłość historyczną oraz liczne materialne pozostałości z minionych epok. Ponadto Plany wymienionych powyżej miejscowości zostały wzbogacone o liczne historyczne zdjęcia.

Program Promocji Marki Gminy Szubin

Program został sporządzony w czerwcu 2012 roku. Dokument strategiczny zaleca budowę wizerunku gminy w oparciu o rozwój i ekspozycję jej mocnych stron oraz ograniczanie wpływu czynników negatywnych. Za kluczowe dla komunikacji wskazano sześć obszarów (nowości, tradycje, sport i rekreację, regionalizm, naturę oraz ludzi) w odniesieniu do trzech czynników zewnętrznych uznanych za szanse dla Szubina (bliskość Bydgoszczy, moda na naturalność i autentyczność, dostęp do funduszy unijnych).

Dokument projektuje markę Szubina, różnie pozycjonując wizerunek gminy w grupach docelowych. Wśród mieszkańców miasta i gminy Szubin powinien być postrzegany jako: mój dom, dobry dom, miejsce, które kocham, natomiast wśród mieszkańców regionu i pobliskiej Bydgoszczy jako: ośrodek Pałuk, wart regularnego odwiedzania i wygodny do życia. Wreszcie dla potencjalnych inwestorów Szubin stanowić powinien: gminę rozwijającą się, gospodarną i przyjazną inwestorom. Osiągnięciu tego stanu sprzyjać mają zaproponowane środki, narzędzia i kanały komunikacyjne, a także realizacja szeregu działań, zaproponowanych w niniejszym dokumencie.

W Programie opisano m.in. historię Szubina oraz atrakcje turystyczne, wśród których prym wiodą zabytki. Scharakteryzowano dawny zamek starostów w Szubinie, kościoły z: Szubina i Rynarzewa, zespoły dworskie i pałacowe z: Pińska, Chraplewa, Chobielina, Samokłesk Dużych, Zalesia, miejscowości Słupy oraz powojenne schrony.

5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Rys historyczny obszaru Gminy Szubin

Pierwsze ślady działalności ludzi na obszarze Gminy Szubin przypadają na ok. 8000 lat p.n.e. i związane są na starszą epokę kamienia. Do najstarszych miejscowości Ziemi Szubińskiej prócz siedziby gminnej należą: Chomętowo i Żędowo (1136), Pińsko (1213), Słupy (1233), Łachowo (1243), Królikowo (1259), Rynarzewo – dawniejsze miasto (1301), Samokłęski, Tur i Żurczyn (1337), Zalesie (1399), Gąbin i Chobielin (1399), Wąsosz (1406), Chraplewo (1474).

W XIV w. dobra szubińskie oraz okolicznych miejscowości należały do wojewody kaliskiego – Sędziwoja z Szubina. W 2 poł. XIV powstała parafia szubińska z kościołem pod wezwaniem św. Marcina. W kolejnych wiekach miasto wraz z najbliższymi miejscowościami posiadało różnych właścicieli: Opalińscy, Łabiszyńscy, Czarnkowscy, Konarzewscy, Złotniccy, Mycielscy, Skórzewscy.

Po zwycięskiej bitwie pod Grunwaldem w Szubinie przebywał król Władysław Jagiełło goszczony przez Macieja z Wąsosza. Za czasów Kazimierza Wielkiego w Szubinie i okolicach sadzono szczepy winne, stąd też zachowała się jedna z nazw ulic w Szubinie – ulica Winnica.

Z końcem XVIII w Szubin został zniszczony przez pożar, który jeszcze niejednokrotnie nawiedzał w późniejszych latach Szubin, jak i obszary wiejskie. Obecny teren gminy od pocz. XIX w. zaczęli osiedlać protestanci, czego dowodem są liczne cmentarze oraz kościoły. W tym czasie nastąpiły również zmiany administracyjne. W 1818 r. roku powstał nowo utworzony powiat szubiński z Szubinem, Łabiszynem, Barcinem, Rynarzewem, Kcynią, Żninem i Gąsawą. Powiat należał do regencji bydgoskiej, która wraz z regencją poznańską tworzyła Wielkie Księstwo Poznańskie wchodzące w skład Prus.

Szubińskie ziemie związane były silnie z działaniami militarnymi. Na terenie gminy spoczywają żołnierze biorący udział podczas I i II wojny światowej, zachowały się nieliczne bunkry.

5.2.2 Miejscowości Gminy Szubin wraz z charakterystyką ich dziedzictwa kulturowego

Wsie Gminy Szubin reprezentują różne typy układów przestrzennych. Średniowieczne wsie w większości zatraciły swoje pierwotne układy.

Na obszarze Gminy Szubin występują aż 3 główne typy osadnictwa wiejskiego, wg podziału Kiełczewskiej-Zaleskiej, 1965:

- sieć osadnictwa skupionego, sieć wsi średniej wielkości (20-100 domów mieszkalnych) o śródpolnym położeniu zabudowań i węzłowym układzie dróg. Przeważnie feudalnego pochodzenia;
- sieć osadnictwa skupionego z domieszką osiedli rozproszonych, sieć wsi średniej wielkości skupionych, o układzie węzłowym dróg, starszego pochodzenia, z domieszką osiedli rozproszonych i rzędówek nowszego pochodzenia (XIX i XX w.);
- osadnictwo rozproszone, sieć o najmniejszym stopniu koncentracji, wybitna przewaga osiedli rozproszonych (rozproszenie pierwotne w pradolinach i dolinie Wisły, na

obszarach sandrowych, bagnistych oraz rozproszenie wtórne powstałe w wyniku parcelacji i komasacji).

Poniżej wskazano miejscowości gminne wraz z ich charakterystycznymi rodzajami kształtów (układy wsi). Przykładowe wsie o teraźniejszych układach przestrzennych to:

- Żędowo – okolnica;
- Mąkoszyn – ulicówka;
- Słonawy - wieś L – kształtna;
- Zalesie – wieś T – kształtna;
- Wojsławiec – zabudowa folwarczna;
- Suchy Pies – osada leśna;
- Stary Jaruzyn – łańcuchówka;
- Jeziorowo - rzędówka
- Królikowo – wielodrożnica.
- Retkowo – wieś krzyżówka

Poniżej scharakteryzowano typy układów przestrzennych wsi wchodzących w skład Gminy Szubin.

- a) okolnica (*Runddorf, round village*) – mała wieś placowa o starym pochodzeniu. Zabudowa zwarta, usytuowana wokół okrągłego lub nieregularnego placu, zwanego nawsiem, tworzącego zamknięty pierścień z dwoma lub jednym wejściem zamykanym na noc.
- b) ulicówka/zabudowa przydrożnicowa (*Strassendorf/street village*) – układ jednodrożny o zwartej zabudowie po obu stronach drogi.
- c) łańcuchówka – wieś leśna – łańcuchówka (*Waldhufen*). Wieś o datowaniu feudalnym, o regularnym układzie przestrzennym, którą cechuje luźna zabudowa wzdłuż drogi po obu jej stronach. Występujące zagrody znajdują się w równych odstępach od siebie na początku każdego łańcucha, przypominają ogniwa rozrzuconego łańcucha.
- d) wielodrożnica – wieś kupowa/zwarta (*compact village*). Charakteryzuje się bezładną i chaotyczną zabudową z nieregularnym przebiegiem dróg.
- e) zabudowa folwarczna – ośrodkiem najwyższej rangi jest folwark lub dwór wraz z zabudowaniami gospodarczymi.
- f) osada leśna – niewielka liczba zabudowań znajdujących się w lesie. Charakterystyczną nieruchomością występującą w osadzie leśnej może być leśniczówka.
- g) wieś l – kształtna (*L-shaped village*) – kształt wsi przypomina literę "L". Zabudowania wiejskie koncentrują się wokół dróg w taki sposób, że przypominają literę „L”.
- h) wieś t – kształtna (*T-shaped village*) – kształt wsi przypomina literę "T". Wyznaczają ją osie dwóch dróg, gdzie jedna jest podstawą, a druga droga, poprzeczna jest daszkiem.
- i) wieś krzyżówkowa (*cruciform village*) – zabudowa wsi ulokowana jest wzdłuż dwóch dróg, po jej dwóch stronach, a drogi te przecinają się zazwyczaj w centralnym punkcie wsi.

Ryc. 3. Miejscowości w Gminie Szubin

Źródło: opracowanie własne na podstawie emgsp.pgi.gov.pl/emgsp

W dalszej części wymieniono oraz krótko scharakteryzowano największe miejscowości w Gminie Szubin odznaczające się bogatą kulturą i historią. Opisane miejscowości zaprezentowano w kolejności malejącej według liczby mieszkańców z końcem 2015 roku. Dołączono również historyczne ryciny przedstawiające dane jednostki

SZUBIN¹*niem. Schubin*

Pierwsza historyczna wzmianka na temat Szubina w źródłach pisanych datowana jest na 1365 r., schyłkowy okres panowania Kazimierza III Wielkiego – datę tę przyjmuje się jako moment powstania miasta. Początki miasta, założonego na prawie magdeburskim, wiążą się z Sędziwojem z Szubina herbu Topór, starostą wielkopolskim i regentem z 1381 r., najwybitniejszy z rodu Pałuków, średniowiecznego rodu szlacheckiego. Urodzony przed 1328 r. Sędziwój był synem Sławnika, miał siostrę oraz braci Mikołaja z Wąsoszy i Świętosława z Grodziska. Po rezygnacji z kariery duchownej pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji. Był między innymi podkomorzym poznańskim, starostą generalnym wielkopolskim, starostą krakowskim i wojewodą kaliskim. Z małżeństwa z Wichną z Psarskich doczekał się czterech córek. Proklamował Szubin miastem i zbudował w nim gotycki murowany zamek, z którego do dziś pozostała trwała ruina. Ufundował również kościół pod wezwaniem św. Marcina. Do miasta pod zamkiem ściągnął rzemieślników, w tym wytwórców skórzanych kozuchów zwanych „szubami” (to od nich pochodzi nazwa miasta). Sam nazywał się dziedzicem Szubina, co świadczy o tym, że uznawał Szubin za najważniejszą ze swych rezydencji.

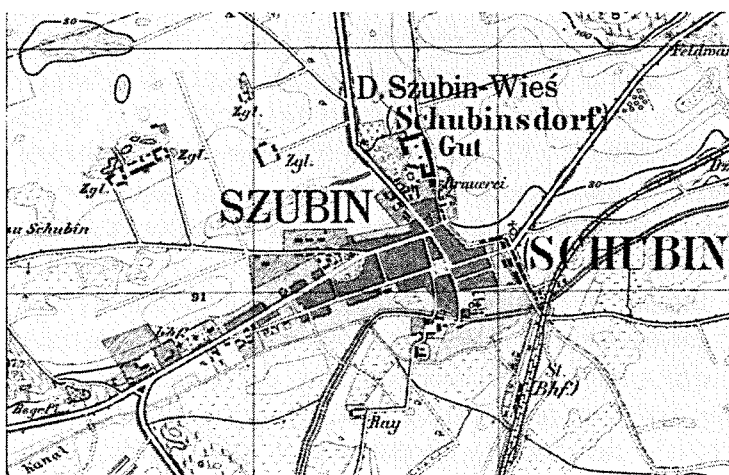
W okresie XIV - XVIII w. Szubin administracyjnie należał do wchodzącego w skład Wielkopolski województwa kaliskiego (i powiatu kcyńskiego). Po śmierci Sędziwoja przeszedł w ręce Macieja z Łabiszyna i jego żony Małgorzaty, córki Sędziwoja, którzy gościli na szubińskim zamku króla Władysława Jagiełłę (1 XI 1410). W 1435 r. dobra szubińskie nabył Jan Czarnkowski herbu Nałęcz z Czarnkowa. W tym okresie ukształtował się herb Szubina przedstawiający pelikana karmiącego swoje młode, nawiązujący symboliką do mitologii. W XVII w. właścicielami Szubina byli Opalińscy, w tym Krzysztof Opaliński, który zapisał się w historii Polski jako osoba wszechstronnie wykształcona, gospodarna, ale i jako stronnik szwedzki w czasie potopu. W tym okresie liczba ludności miasta wynosiła około 450 osób, z czego połowa utrzymywała się z pracy na roli. Jesienią 1659 r. na szubińskim zamku gościł król Jan Kazimierz wraz z małżonką królową Ludwiką Marią i Stefanem Czarneckim. W 1674 r. dobra szubińskie trafiły w ręce wielkopolskiej rodziny Konarzewskich herbu Wręby, a następnie od 1731 r. w ręce rodziny Mycielskich. W XIX w. ostatnimi właścicielami dóbr była niemiecka rodzina Kiehn. Mycielscy w XVIII w. przebudowali tutejszy zamek w rezydencję barokową. Samo miasto w tym czasie miało ratusz znajdujący się w centrum, przy dzisiejszym Placu Kościelnym. Według spisu z 1766 r. przy placu usytuowanych było 26 domów, a całe miasteczko zamieszkiwało około 660 osób, w tym 596 katolików, 34 protestantów, resztę stanowili Żydzi. Miasta nie omijały zawieruchy wojenne i pożary. Te ostatnie trawiły Szubin w 1797 i 1840 r. W 1773 r. w wyniku I rozbioru Polski Szubin został włączony do Prus. W 1794 r., w czasie powstania kościuszkowskiego miasto zostało wyzwolone spod panowania pruskiego, a w działalność powstańczą zaangażował się właściciel dóbr szubińskich Stanisław Mycielski. Upadek powstania przywrócił władzę pruską w mieście, które ponownie odzyskało wolność w latach Księstwa Warszawskiego. W 1816 r. miasto liczyło 1300 mieszkańców, z czego połowę stanowili katolicy, a resztę protestanci i Żydzi. Pół wieku później, w 1858 r., miasto podwoiło swą populację. (...). W 1835 r. utworzono w Szubinie sąd ziemski i miejski, który scalono później w sąd powiatowy. Powstały budynki urzędowe, w tym budynek starostwa i poczty, nowy kościół protestancki,

¹ Niniejsza charakterystyka stanowi fragment opracowania pn „Program Promocji Marki Gminy Szubin” str. 12-13.

szpital powiatowy, zakład wychowawczy, szkoła. Miasto powiatowe zyskało także dzięki uruchomieniu w 1895 r. połączenia kolejowego z Bydgoszczą, a w 1908 r. z Poznaniem.

Dzięki istnieniu polskich organizacji społecznych wspieranych przez tutejszych duchownych z parafii św. Marcina Biskupa społeczeństwo polskie oparło się akcji germanizacyjnej. Zaowocowało to w 1919 r., w czasie powstania wielkopolskiego. Szubin był areną walk krwawych, ale zwyciężonych sukcesem. Po nieudanych akcjach 2 i 8 stycznia miasto odzyskało wolność 11 stycznia, po zwycięskiej bitwie o Szubin. W odrodzonej Rzeczypospolitej Szubin pozostał powiatem, do 1938 r. w granicach województwa poznańskiego, a następnie w województwie pomorskim. Przed wybuchem wojny liczył 3521 mieszkańców.

Wojska niemieckie wkroczyły do opustoszałego miasta 5 września 1939 r. Eksterminacja ludności polskiej, wysiedlenia i wywózki na roboty przyniosły żniwo śmierci – okupacji nie przeżyło około 500 mieszkańców. Powiat szubiński wcielono do Kraju Warty, a nazwę miasta zmieniono na Altburgund. Niemcy zlokalizowali tu obozy dla żołnierzy zachodnich aliantów, przez które łącznie przewinęło się 20 tys. jeńców. Miasto wyzwolone zostało 21 stycznia 1945 r. w wyniku wiślańsko - odrzańskiej ofensywy I Frontu Białoruskiego Armii Czerwonej.

Ryc. 4. Szubin w 1936 r.

Źródło: mapa topograficzna Messischblatt, godło 2972

ZAMOŚĆ

niem. Zamosch

Zamość wzmiankowany jest po raz pierwszy w XVIII jako: vil. Zamoście (1740 r.), Zamoście (1766 r.). W XIX w. wieś zapisywano pod nazwą Zamość wś dwor. Obecna nazwa występowała już na początku XX w. Nazwa miejscowości wywodzi się od wyrażenia „za mostem”. W 1751 r. właścicielem wsi był Stanisław Grabski. Miejscowość zamieszkiwana była w tamtym czasie przez Niemców, którzy podlegali pod parafię w Rynarzewie. W późniejszym czasie przeprowadzono spis ludności, w którym odnotowano 33 mieszkańców wyznania katolickiego (1772 r.). We wsi znajdowały się 4 konie, 10 wołów, 21 krów, 11 sztuk bydła młodego, 8 owiec i 5 świń. W 1881 r. właścicielem Zamościa był Leon hr. Skórzewski z Lubostronia. Od 1910 majątkiem władał Witold Skórzewski, a od 1926 r. Michał Kaliski. Na pocz. XX w. Zamość liczył 90 osób, w tym 29 ewangelików, którzy uczęszczali do kościoła ewangelickiego w Rynarzewie. W latach 1895 – 1897 r. powstała

linia kolejowa oraz dworzec kolejowy wraz z budynkami mieszkalnymi i gospodarczymi dla pracowników kolei we wschodniej części wsi. W czasie powstania Wielkopolskiego z dniem 18.02.1919 r. w Zamościu wysadzono niemiecki pociąg pancerny.

Wieś posiadała na koniec 2015 r. 1 573 mieszkańców. Oddalona jest od Szubina w odległości ok. 15 km (odległość drogowa).

Ryc. 5. Zamoszcz w 1936 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 2972

RYNARZEWO

niem. Netzwalde

Miejscowość otrzymała prawa miejskie już w 1299 roku od Henryka Świątosławica za zezwoleniem Władysława Łokietka. Z początkiem XV wieku należała do Grzymalitów, a następnie do: Rynarzeskich, Czarnkowskich, Grudzińskich, Gembickich, Skórzewskich (od 1772 r.). Wraz z rokiem 1691 r. dobra rynarzewskie włączone zostały pod Łabiszyn. Po I rozbiore Polski w Rynarzewie dokonano spisu ludności, wg którego wieś liczyła 240 mieszkańców w 29 domach (209 katolików, 21 protestantów, 7 żydów). W spisie wymienia się jeszcze wizytatora królewskiego Eberta i Lewina Hirscha karczmarza Mojżeszowego wyznania. U schyłku wieku XVIII, w roku 1788 domów było już 62, a mieszkańców 439. W roku 1816 miasteczko miało 68 domów z 610 mieszkańcami, w tym 176 katolików, 422 protestantów i 12 żydów. Rok 1831 odnotowuje 83 domy, 693 mieszkańców: 260 katolików, 379 protestantów i aż 54 żydów. Przełomem dla Rynarzewa stał się rok 1833 kiedy to na skutek dekretu królewskiego z 13 marca tegoż roku, zniesiono wszelkie zobowiązania miast tzw. „pośrednik”, a więc także miast szlacheckich w tym Rynarzewa. Początek wieku XIX stał się dla Rynarzewa dwukrotnie pamiętny ze względu na pożary z roku 1807 i 1808. Między innymi dlatego w roku 1837 ówczesny burmistrz Andrzej Arndt powołał do istnienia Straż Ogniową.

Ważnymi obiektami w Rynarzewie są zabytki świadczące o przedwojennej różności narodowościowej. Do dnia dzisiejszego w miejscowości znajduje się kościół poewangelicki budowany w latach 1899 – 1902 oraz kościół katolicki zbudowany w 1913 r. na miejscu poprzedniego. Gmina ewangelicka w Rynarzewie powstała w 1876 r. i wyodrębniono ją z parafii łabiszyńskiej. W 1871 r. Rynarzewo liczyło 791 mieszkańców (329 katolików, 449 protestantów i 13 żydów). Ewangelicy wybudowali własną szkołę (1889 – 1895), zaś pastorówkę (obecnie przedszkole) zbudowano po wzniesieniu kościoła. O obecności

dawnego zboru świadczą dziś dwa cmentarze ewangelickie. Warto odnotować, iż miejscowość w XIX w. zamieszkiwali Żydzi, którzy spoczywają w zachodniej części wsi. Niestety obecnie na cmentarzu żydowskim nie zachowały się nagrobki. Na cmentarzu katolickim - parafialnym pochowano żołnierzy biorących udział w Powstaniu Wielkopolskim. Mimo iż Rynarzewo utraciło prawa miejskie w 1934 r. w dalszym ciągu posiada swój herb, który sklasyfikowany jest jako Szreniawa i należy do kategorii herbów rycerskich. Wieś posiada rynek w kształcie prostokąta, co świadczy o jej dawnej funkcji miejskiej z zabudową głównie XIX - wieczną.

Wieś posiadała na koniec 2015 r. 1 457 mieszkańców. Oddalona jest od Szubina w odległości ok. 8,5 km (odległość drogowa).

Ryc. 6. Rynarzewo w 1936 r.

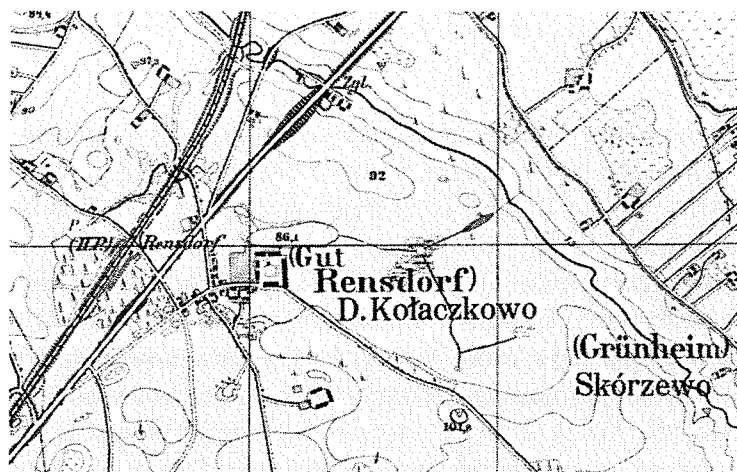
Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 2972

KOŁACZKOWO

niem. Gut Rensdorf

Wieś założono najprawdopodobniej przed XVI w. Na przełomie XIX i XX w. powstał tu folwark. Od strony północnej założenia dworsko – parkowego znajdował się park, po którym zachowały się pozostałości. Z końcem XIX w. Kołaczkowo liczyło 348 mieszkańców, w tym 102 katolików i 246 ewangelików. We wsi znajdowało się 36 domów, powstała szkoła oraz budynek dworca kolejowego. Obecnie obiekty te przeznaczone są pod funkcje mieszkalne. Przed II wojną światową właścicielem wsi był Niemiec Fritz Grünke. Po wojnie zabudowania folwarczne przejęły PGR. O obecności ewangelików we wsi świadczą dziś dwa zaniedbane cmentarze.

Wieś posiadała na koniec 2015 r. 1 032 mieszkańców. Oddalona jest od Szubina w odległości ok. 4,5 km (odległość drogowa).

Ryc. 7. Kofaczkowo w 1936 r.

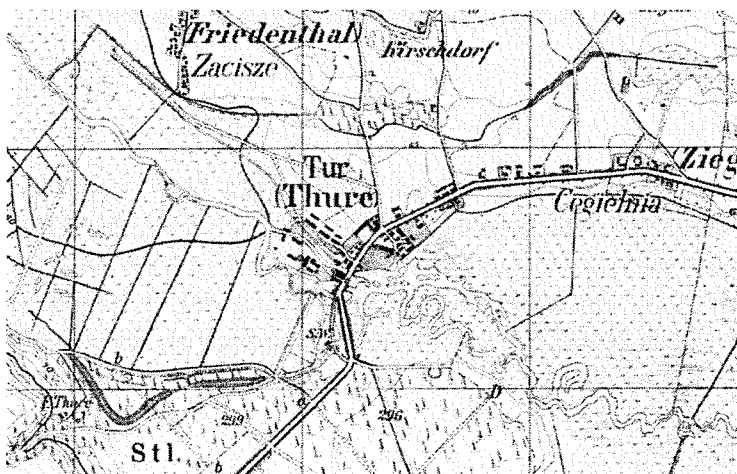
Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 2972

TUR

niem. Thure

Tur wzmiankowany jest po raz pierwszy w 1337 roku. Miejscowość była osadą młynarską. Wieś w XIX w. widniała pod nazwą Tuhrmuehele, czyli Turski Młyn. W 1830 r. Tur należał do Niemca Dawida Radeekiera, zaś 7 lat później do Friedricha Polla. W 1831 roku we wsi znajdowało się 68 mieszkańców (13 ewangelików i 55 ewangelików). W 1892 r. miejscowość liczyła 375 osób: 82 katolików i 293 protestantów. Przed 1892 r. we wsi funkcjonowały 3 młyny, cegielnia i fabryka serów. W południowej części wsi zlokalizowany był folwark. Obecnie jego pozostałości reprezentuje dawny spichlerz oraz kilka budynków mieszkalnych. W 1845 r. w Turze powstała pierwsza huta szkła, która jest obecnie symbolem miejscowości. O obecności Niemców na terenie wsi świadczy dawna szkoła ewangelicka z pocz. XX w. oraz duży cmentarz ewangelicki z poł. XIX w.

Wieś posiadała na koniec 2015 r. 927 mieszkańców. Oddalona jest od Szubina w odległości ok. 9,5 km (odległość drogowa).

Ryc. 8. Tur w 1936 r.

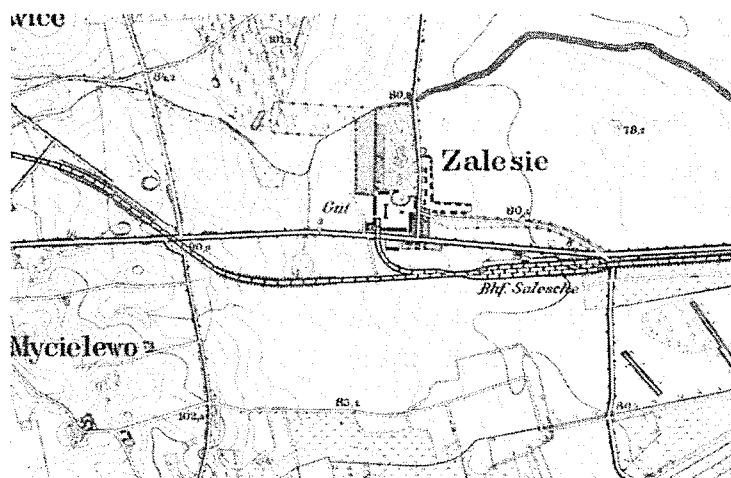
Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 2972

ZALESIE

niem. *Kiehnshof*

Pierwszą wiadomością o istnieniu Zalesia jest adnotacja miejscowości w roku 1399. Folwark w Zalesiu związany jest z rodem Kiehn, którzy posiadali go ponad 100 lat. Karol Fryderyk Kiehn nabył w drodze licytacji posiadłość w Zalesiu w 1835 roku. Jego syn Karol w 2 poł. XIX w. wybudował obecny pałac, budynki gospodarcze oraz w 1869 r. gorzelnię. Od 1892 r. dobra zaleskie były w rękach Georga Kiehna, który wybudował budynki mieszkalne dla pracowników folwarcznych. Czworaki obecnie mieszczą się na ul. Ogrodowej. Po jego śmierci dobra odziedziczyła jego córka tuż przed II wojną światową. Po wojnie majątek rozparcelowano, a budynki gospodarcze przejęły PGR. W miejscowości znajduje się okazały dwór eklektyczny z 2 poł. XIX w. będący obecnie własnością prywatną, dobrze zachowany park z XIX w. oraz budynki gospodarcze z terenu folwarku. Część z nich została wpisana do rejestru zabytków. W Zalesiu ok. 1900 r. wybudowano dworzec kolejowy oraz dom pracowników kolei.

Wieś posiadała na koniec 2015 r. 705 mieszkańców. Oddalona jest od Szubina w odległości ok. 10 km (odległość drogowa).

Ryc. 9. Zalesie w 1889 r.

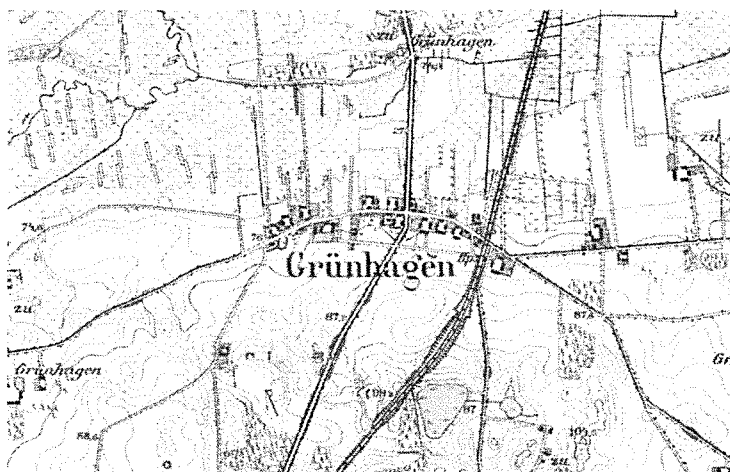
Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3071

KOWALEWO

niem. *Grünhagen*

Wieś, która przed I wojną światową przyjmowała układ ulicówki. W miejscowości mieści się dawny cmentarz ewangelicki z przełomu XIX i XX w., który jest uporządkowany. W południowej części wsi pojawiły się nowe zabudowania, zaś we wschodniej zabudowania produkcyjne. Większość budynków wybudowanych przed I wojną światową zostało zmodernizowanych w taki sposób, że nie nawiązują już do pierwotnego wyglądu.

Wieś posiadała na koniec 2015 r. 696 mieszkańców. Oddalona jest od Szubina w odległości ok. 5 km (odległość drogowa).

Ryc. 10. Kowalewo w 1912 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3072

KRÓLIKOWO

niem. Königsrode

Pierwsze wzmianki o miejscowości pochodzą z 1259 roku. Miejscowość w tym czasie widniała pod nazwą Crocelewo. W XIX w. założono w Królikowie zespół dworski, po którym pozostał dwór (wielokrotnie przebudowywany), park z neogotycką bramą wjazdową, dawne czworaki, ceglano – kamienne zabudowania folwarczne z dawną gorzelnią. Ponadto we wsi zachował się dawny dwór (bezstyłowy), przy ul. Szkolnej 8, dawna szkoła w północnej części wsi, budynek przy ul. Słupowej z 1900 r. (dawny pensjonat) oraz cmentarz ewangelicki, oddalony od zabudowań, w części północno – zachodniej. Z końcem XIX w. właścicielami Królikowa byli Rogalińscy oraz Skórzewscy. Dzieci niemieckie uczęszczały do szkoły przy ul. Zaleskiej, zaś polskie uczyły się w pałacu Rogalińskich. Od 1935 r. dawna szkoła niemiecka stała się siedzibą Zarządu Gminnego. Gmina wiejska Królikowo liczyła 445 mieszkańców i obejmowała obszar 1171 ha. Królikowo charakteryzuje się ciekawym układem przestrzennym wsi. Część centralną miejscowości stanowią zabudowania dawnego zespołu dworsko – parkowo – folwarcznego, a od niego odchodzą promieniście ulice, przy których zlokalizowane są budynki mieszkalne.

Wieś posiadała na koniec 2015 r. 531 mieszkańców. Oddalona jest od Szubina w odległości ok. 13 km (odległość drogowa).

Ryc. 11. Królikowo w 1889 r.

Źródło: mapa topograficzna Messtischblatt, godło 3071

5.2.3. Walory kulturowe Gminy Szubin

Na walory kulturowe gminy składają się wartościowe obiekty materialne ściśle związane z działalnością człowieka w danym regionie oraz dziedzictwo niematerialne. Na niematerialne dziedzictwo składają się m.in.:

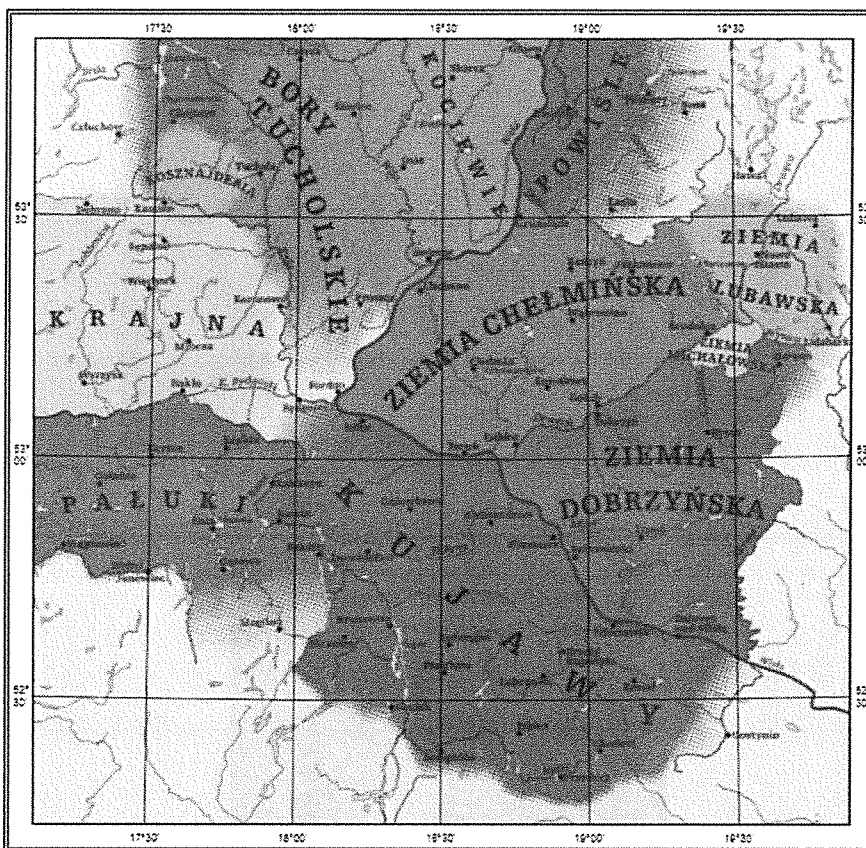
- tradycje,
- zwyczaje,
- przekazy ustne,
- umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa.

Z obiektów materialnych można wyodrębnić poniższe grupy:

- zabytki archeologiczne,
- muzea etnograficzne, skanseny i ośrodki twórczości ludowej,
- zabytki architektury i budownictwa,
- muzea sztuki i zbiory artystyczne,
- muzea biograficzne i literackie,
- muzea specjalistyczne i obiekty unikatowe,
- obiekty historyczno - wojskowe,
- zabytki techniki i przemysłu.

5.2.3.1. Dziedzictwo niematerialne

Szubin to jedno z głównych miast wchodzących w skład rejonu etnograficznego Pałuki. Sama nazwa Pałuki wywodzi się najprawdopodobniej od łukowatego kształtu (łuki, łęgi, pałaki), co związane jest z niewielkimi wzniesieniami terenu na tym obszarze. Region ten nie stanowił nigdy oddzielnej jednostki terytorialno – administracyjnej Polski, jednakże można zauważyć pewne cechy, które wyróżniają ten obszar na tle pozostałych. Kulturowo Pałuki powiązane są z Wielkopolską lecz w części wschodniej dostrzega się powiązania z Kujawami. Omawiany obszar niejednokrotnie zasiedlany był przez osadników, głównie z Niemiec. Pałuczanie zachowali poczucie własnej odrębności i przynależności do tzw. „małej ojczyzny”.

Ryc. 12. Rejony etnograficzne województwa kujawsko - pomorskiego

Źródło: www.atlas.kujawsko-pomorskie.pl

Elementem dziedzictwa niematerialnego charakteryzowanej jednostki jest m.in. gwara pałucka łącząca w sobie cechy gwar: Wielkopolski, Kujaw, Krajny. Z racji położenia geograficznego oraz historii w gwarze pałuckiej występują tzw. „germanizmy”, co tłumaczy się wielowiekowym przenikaniem słownictwa Polskiego i Niemieckiego.

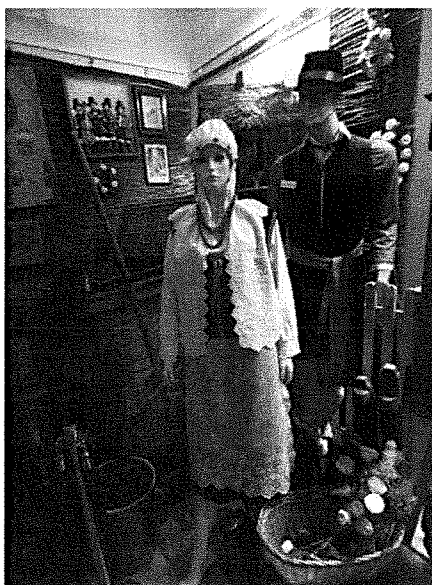
Na terenie gminy znajdują się twórcy ludowi, którzy wyspecjalizowali się w różnych dziedzinach sztuki ludowej. Zajmują się oni: rzeźbą, haftem, zdobnictwem pałuckim i plastyką obrzędową. Ich prace można podziwiać podczas wystaw oraz w Szubińskim Domu Kultury podczas konkursu Sztuki Ludowej Pałuk.

Żywymi formami aktywności ludowej na terenie gminy są różnego rodzaju działalności zespołów ludowych i kół gospodyń wiejskich. Jednym z najwcześniej założonych jest Koło Gospodyń Wiejskich powołane w 1959 roku. W organizacji aktywnie funkcjonują kobiety, które są inicjatorkami wielu działań wpływających na styl życia wsi i rozwoju kultury. Koła Gospodyń Wiejskich biorą czynny udział podczas corocznych obchodów dożynkowych. Na terenie gminy funkcjonuje zespół śpiewaczy „Kołaczkowianki”, który powstał w 2002 r. oraz zespół śpiewaczy „Jesienny Kwiat” założony rok wcześniej. Zespoły podtrzymują lokalną kulturą poprzez wykonywanie pieśni i piosenek ludowych oraz biesiadnych.

Fot. 1. „Kołaczkowianki” podczas występu

Źródło: Urząd Miejski w Szubinie

Fot. 2. Pałucki strój ludowy

Źródło: fotografia własna

Elementem wyróżniającym Pałuki jest strój ludowy. Strój pałucki kobiecy: składał się z białej koszuli ujętej w mankiet, pod szyją wykończoną haftowanym kołnierzem tzw. kryzą, sznurowanego gorsetu w kolorze ciemnym np. czarnym, ciemnozielonym, granatowym lub niebieskim, ozdobionego wzdłuż dekoltu przodów i podcięć pod pachami czerwoną lamówką. Spódnica z tkaniny kiedyś tkanej a obecnie gotowej także w ciemnym kolorze np. granatowym, bordowym, fioletowym, czarnym, u dołu ozdobne naszytka w kolorze tła lub czarnym. Charakterystyczny fartuszek w drobne paseczki w kolorze biało – niebieskim lub biało - czerwonym, lub biało czerwonym, ozdobiony haftem w kolorze białym. Pod spodem halka, czerwona z czarnym haftowanym wzorem tzw. piekielnica. Włosy zaplecione w warkocze i przyozdobione kwiatami u panny, a u mężatek nakrycie głowy w postaci czepca z ozdobionymi haftem bandami, które służyły do wiązania i ozdoby. Strój męski: składa się z nakrycia głowy w postaci wysokiego kapelusza zwanego od kształtu świńskiego ryja - rijokiem, ozdobiony kwiatami w kolorze amarantowym, koszuli, czerwonej jak i z rękawami, latem białych spodni wpuszczanych do wysokich czarnych butów i kaftana

w ciemnym kolorze takim jak czarny, granatowy lub ciemnozielony. Kaftan z sukna sięgał za kolana i przewiązany był czerwonym pasem.

Innym elementem związanym z dziedzictwem niematerialnym z terenu opisywanej gminy są bajki i legendy. Jedną z nich jest legenda o herbie Szubina. Na zamku w Szubinie mieszkał książę Mikołaj z żoną i dziećmi. Pewnego dnia odwiedził ich czarnoksiężnik, który chciał wziąć ze sobą jedną z córek – Krysę i ją wychować. Jednakże żona Mikołaja nie zgodziła się na to. Kilka dni później książę wybrał się na polowanie, a w odwecie czarnoksiężnik przyjął postać jelenia i chytrze spowodował śmierć Mikołaja, który podczas pościgu za nim utonął w bagnach. Później czarnoksiężnik przyjął postać smoka i ziejąc swoim ogniem spalił zamek. Wtedy też w podstępny sposób postanowił „pomóc” księżniczce z dziećmi lecz w zamian znowu chciał Krysę. Matka nie dała nabrać się na te kłamstwa. Rozgniewany czarnoksiężnik w swojej złości rzucił na nie czar i zamienił je w pelikany. Już jako ptaki rodzina usłała gniazdo nad Gąsawką. Później nastął czas wielkiej suszy, nigdzie nie było wody. W tej sytuacji matka widząc cierpienie swoich dzieci postanowiła ze swojej piersi nakarmić małe ptaszyny własną krwią. Matka osłabła i upadła, a chwilę później wszyscy znów stali się ludźmi. W ten sposób odczarowała rzucone zaklęcie. Na domiar wszystkiego znalazła jeszcze skarb i zaczęła odbudowę zamku.

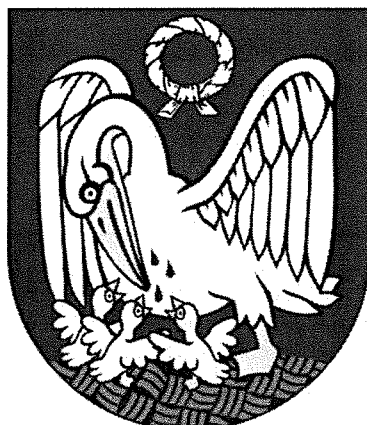
Dodatkowym zwyczajem na terenie gminy jest kult Matki Boskiej Pani Szubińskiej. Obraz ten zwany również obrazem Matki Bożej Wspomożycielki Wiernych czczony jest od lat przez mieszkańców Szubina i otaczany jest czcią. Znajduje się w kościele p.w. św. Marcina. Cudowny obraz ufundowany został przez Jagiellonów w XV w. jako wotum wdzięczności w podziękę za zwycięstwo nad Krzyżakami. Obraz o wymiarach 150x123 cm przedstawia namalowaną na płótnie Matkę Bożą siedzącą i trzymającą na kolanach w postawie stojącej dziecko Jezus – pacholę podające swojej Matce dwie różyczki. O kulcie cudownego obrazu pisał w 1743 r. proboszcz szubińskiej parafii ks. Wojciech Szczepański. Wspomina on m.in. uzdrowienie 3 – letniego chłopca oraz przywrócenie do życia Jędrzeja – syna Walentego i Anny Traczów. Wiek później przy kaplicy powstało Arcybractwo Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny celem uproszenia łask przed obrazem. Kult Matki Bożej Szubińskiej wyrażany jest nie tylko w licznych nabożeństwach, ale również w składanych wotach w podziękę. Jednym ze starszych jest srebrna sukienka datowana na XVI w. W latach 30. XX w. za sprawą przeniesienia obrazu do ołtarza bocznego kult obrazu zaczął niknąć. Od 1949 r. obraz powrócił na swoje pierwotne miejsce w ołtarzu głównym. Omawiany kult zaczął się odradzać, czego przykładem jest poniższa Pieśń do Matki Bożej Szubińskiej:

„O Najświętsza nasza Pani szubińskiego grodu cud
Tobie niesiem hołd poddani, spojrzysz na Twój wierny lud!
O Maryjo wspieraj nas, błogostaw nam w każdy czas,
O Maryjo wspieraj nas, błogostaw nam w każdy czas.
Do twojego wizerunku korne wnosim modły swe,
W utrapieniu i frasunku pociesz biedne dzieci Twe
O Maryjo wspieraj nas, błogostaw nam w każdy czas,
O Maryjo wspieraj nas, błogostaw nam w każdy czas.”

Transformacja ustrojowa na przełomie lat 80. i 90. XX w. spowodowała wśród mieszkańców Polski chęć przemian i poczucie wolności. Z biegiem czasu poszczególne regiony kraju mając na uwadze odrębną historię, tradycje, zwyczaje zaczęły zwracać uwagę na tożsamość lokalną. Jednostki samorządowe mogły dokonać ponownej oceny faktycznego stanu historii regionu i związanych z nią symboli.

HERB

Z dniem 10 lutego 2005 r. Rada Miejska w Szubinie ustanowiła Uchwałą obowiązujący herb Gminy Szubin. W tarczy typu hiszpańskiego, w polu czerwonym umieszczony został srebrny pelikan ze złotym dziobem i nogami stojący na zielonym gnieździe. Pelikan pochylając się, karmi swoje trzy małe, białe pisklęta ze złotymi dziobami i nogami trzema czerwonymi kroplami krwi, które wyciekają z piersi. Nad pelikanem widnieje pomłóść srebrna z herbu Nałęcz. Tarcza otoczona jest czarnym obrysem.

Ryc. 13. Herb Gminy Szubin

Źródło: www.szubin.pl

FLAGA

Na fladze Gminy Szubin w jej centralnej części znajduje się herb. Mieści się on w białym, skośnym pasie – jednym z trzech będących w herbie. Z lewej strony herbu mieści się pas w kolorze czerwonym, zaś od strony prawej pas w kolorze zielonym.

Ryc. 14. Flaga Gminy Szubin

Źródło: www.szubin.pl

5.2.3.2. **Dobra kultury objęte prawnymi formami ochrony**

5.2.3.2.1. **Obiekty nieruchome objęte prawną ochroną zabytków**

Formami ochrony prawnej zabytków są: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ustalenia ochrony w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy.

5.2.3.2.2. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa Kujawsko-Pomorskiego

Rejestr zabytków województwa Kujawsko-Pomorskiego prowadzony jest przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu. Może on przystąpić do procedury wpisu do rejestru zabytków na wniosek strony – właściciela, bądź użytkownika obiektu, lub też z urzędu.

W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Toruniu prowadzone są trzy rejestry zabytków:

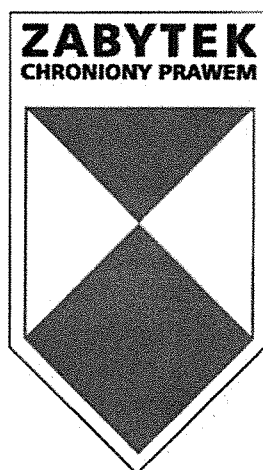
1. Rejestr zabytków nieruchomości (księga A).
2. Rejestr zabytków ruchomych (księga B).
3. Rejestr zabytków archeologicznych (księga C).

W rejestrze zabytków nieruchomości województwa kujawsko-pomorskiego, w Gminie Szubin znajduje się 28 obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości znajdujących się w 8 miejscowościach, którymi to są: Chobielin (7), Chraplewo (2), Pińsko (2), Samokłęski Duże (3), Słupy (5), Szaradowo (1), Szubin (3), Zalesie (5).

Obiekty wpisane do rejestru zabytków odznaczające się szczególnymi walorami zostały krótko scharakteryzowane wraz z fotografiami w podrozdziale 5.2.6. - Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy. Ich charakterystyka znajduje się również w załączniku 1.

Na terenie Gminy Szubin nie występują obiekty uznane przez Prezydenta RP za Pomnik Historii. Na obszarze gminy nie funkcjonuje też Park Kulturowy.

Zabytki nieruchome, rejestrowe powinny być oznaczone wzorem znaku informacyjnego, który przedstawiony jest poniżej. Za jego umieszczenie odpowiedzialny jest starosta danego powiatu. Wzór znaku został ustanowiony w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r.

Ryc. 15. Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Źródło: załącznik do rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. (poz. 259)

5.2.3.2.3. Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Ochrona zabytków należy do obowiązków samorządu lokalnego. Zadania stojące przed organami administracji publicznej (m.in. zarządami gmin), precyzuje art. 4 ustawy z dnia 17 września 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014, poz. 1446). Gminy mają dbać o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Ponadto mają obowiązek podjęcia działań mających na celu „udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków”.

Jednym z obowiązków nałożonych przez ustawę na gminy jest: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”. Temu zadaniu ma służyć gminna ewidencja zabytków, o której jest mowa w artykule 22. Punkt 4 tego artykułu mówi: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy”.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- a) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- b) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- c) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Szubin (zwana dalej GEZ) w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych oraz archeologicznych została pozytywnie zaopiniowana z dniem 22 marca 2016 roku (znak: WUOZ.DB.RDZ.5133.3.2016.HM.) przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu Delegatura w Bydgoszczy. GEZ zawiera obiekty znajdujące się w rejestrze zabytków, ewidencji wojewódzkiej oraz dodatkowe zabytki odznaczające się cennymi wartościami historyczno - architektonicznymi w porozumieniu z Kujawsko-Pomorskim Konserwatorem Zabytków, Delegatura w Bydgoszczy. GEZ Gminy Szubin zawiera 439 kart architektury i budownictwa (382 ujęte w ewidencji wojewódzkiej, 28 wpisanych do rejestru, 29 dodatkowych). W skład części archeologicznej weszło 947 kart archeologicznych. Rozdział 5.2.4. - Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Szubin przedstawia szczegółowo zabytkowe obiekty architektoniczne oraz archeologiczne, ich aktualizację oraz aktualną kondycję.

5.2.3.2.4. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków

Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Toruniu prowadzi rejestr zabytków ruchomych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. W Gminie Szubin jako zabytki ruchome wpisane są głównie przedmioty znajdujące się we wnętrzach zabytkowych kościołów oraz w muzeum w Szubinie.

5.2.3.2.5. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków

Nieruchomy zabytek archeologiczny, zwany jest także stanowiskiem archeologicznym. Narodowy Instytut Dziedzictwa wskazuje, że stanowisko archeologiczne to: „obszar, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem – tzw. nawarstwieniami kulturowymi, czyli warstwami ziemi, które powstały na stanowisku (np. osadzie pradziejowej) w trakcie jego funkcjonowania w przeszłości”. Mogą to być grodziska, cmentarzyska, pozostałości dawnych osad, nawarstwienia miast, nawarstwienia związane z funkcjonowaniem zamków, wsi historycznych itd.

Wykaz stanowisk archeologicznych uwzględnionych w Wojewódzkiej Ewidencji Nieruchomych Zabytków Archeologicznych oraz Wojewódzkim Rejestrze Nieruchomych Zabytków Archeologicznych (który prowadzi Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Delegatura w Bydgoszczy) przedstawiono w załączniku nr 2.

Badania powierzchni archeologicznej w ramach wykonywania Archeologicznego Zdjęcia Polski prowadzone były od 1978 roku na terenie całego kraju. Projekt zakładał znalezienie zabytków archeologicznych tzw. metodą powierzchniową polegającą na obserwacji zaoranych pól wiosną i jesienią. Prowadzone były również wywiady z mieszkańcami, analizy archiwalnych materiałów, jak i wykorzystywano zdjęcia lotnicze. 947 stanowisk archeologicznych (w tym 1 odnotowane w rejestrze zabytków), które udało się zaobserwować to znaczące dziedzictwo na terenie Gminy Szubin.

Ochrona dziedzictwa archeologicznego prowadzona jest zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, według której obecny poziom cywilizacyjny umożliwia wykorzystanie potencjału kulturowego, ekonomicznego i społecznego dziedzictwa archeologicznego bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na jego poznanie i obcowanie z autentycznymi, nienaruszonymi zabytkami przeszłości. W przypadku nieodnawialnych zasobów dziedzictwa archeologicznego oznacza to ochronę zabytków archeologicznych *in situ* czyli w miejscu ich pierwotnego występowania, przez zachowanie ich dla przyszłych pokoleń w stanie możliwie nienaruszonym.

Ważnym aspektem dotyczącym zabytków archeologicznych jest ich przypadkowe znalezienie. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami odnosi się w tej kwestii w art. 33.

Art. 33. Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Należy zwrócić uwagę, iż wszystkie znalezione zabytki archeologiczne należą do Skarbu Państwa, co reguluje art. 35 wspomnianej wcześniej ustawy.

Art. 35. Przedmioty będące zabytkami archeologicznymi odkrytymi, przypadkowo znalezionymi albo pozyskanymi w wyniku badań archeologicznych, stanowią własność Skarbu Państwa.

Owa ustawa odnosi się również do kar związanych w aspekcie zabytków archeologicznych w art. 111.

Art. 111. Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia poszukuje ukrytych lub porzuconych zabytków, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych

i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

5.2.3.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie Gminy Szubin znajduje się Muzeum Ziemi Szubińskiej mieszczące się w zabytkowym budynku, tzw. „Dom Polski” z 1911 roku przy ulicy Szkolnej 2 w Szubinie. Jednostka mieści się w owym budynku od 2000 roku. Same początki gromadzenia pamiątek na Ziemi Szubińskiej sięgają okresu dwudziestolecia międzywojennego. W czasie wojny sentymentalne przedmioty przechowywane były przez harcerzy z Szarych Szeregów. W 1965 r. powstała Izba Pamięci Narodowej, która mieściła się przy Domu Harcerza w Szubinie. Wraz z rokiem 1993 powołano uchwałą Rady Miejskiej w Szubinie Muzeum Ziemi Szubińskiej, które przejęło dotychczasowe zbiory z Izby Pamięci Narodowej. Muzeum posiadające charakter komunalny mieściło się do 2000 roku w Domu Harcerza przy ulicy Winnica. Założycielem i kustoszem muzeum był Zenon Erdmann, a od 2003 r. muzeum nosi jego imię.

W szubińskim muzeum znajdują się następujące wystawy stałe:

- dzieje Szubina i Ziemi Szubińskiej;
- zamek rycerski w Szubinie;
- historia harcerstwa;
- II wojna światowa;
- powstanie wielkopolskie;
- kolekcjonerstwo;
- lokalna kultura materialna;

W muzeum organizowane są także wystawy czasowe na bazie zbiorów muzealnych i depozytów. Spośród cennych eksponatów należy wymienić: proporzec bojowy z 1939 r. dowódcy dywizji gen. Kutrzeby, sztandar skautowski z Barcina z 1916 r., militaria, numizmaty, filatelistykę, stuletnie kryształowe lustro, starodruki sprzed 200 i więcej lat, między innymi odezwa króla Stanisława Augusta z 1792 r., dokumenty i korespondencja sprzed rozbiorów Polski, z czasów Księstwa Warszawskiego, oraz niewoli pruskiej. W zbiorach harcerskich cenne są kroniki harcerskie, których zgromadzono ponad 500 tomów oraz czasopisma. Unikalna kolekcja obejmuje fotografie i negatywy, bogaty zbiór książek, jak również plakaty i afisze, dyplomy kalendarze. Stan zbiorów stale wzrasta dzięki licznym darowiznom od osób prywatnych z kraju i zagranicy oraz przekazom organizacji społecznych i instytucji. Przy muzeum Ziemi Szubińskiej działa Koło Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego, Młodzieżowy Klub Filatelistów oraz Klub Seniorów ZHP.

Fot. 3. Stałe wystawy w budynku muzeum

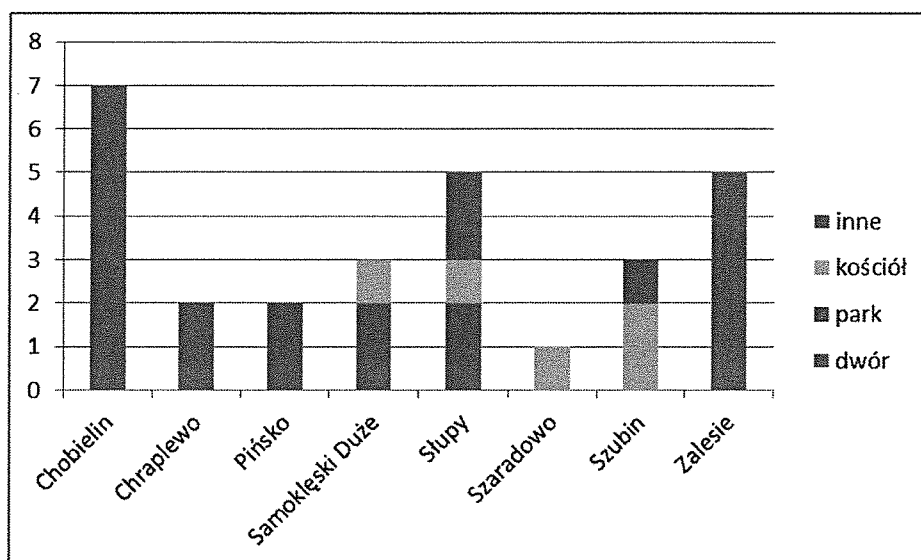
Źródło: fotografie własne

5.2.4. Charakterystyka i ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Szubin

Na terenie Gminy Szubin znajduje się 28 obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa kujawsko-pomorskiego. Na terenie całego powiatu nakielskiego takich obiektów jest 106 (stan na 04.07.2016 r.), na podstawie wykazu zabytków wpisanych do rejestru wojewódzkiego).

Obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdują się w 8 miejscowościach. Większość z nich datowana jest na XIX wiek. Najstarszymi obiektami wpisanymi do rejestru zabytków z terenu gminy są: pozostałości zamku starościńskiego z przełomu XIV i XV wieku oraz kościół parafialny, rzymsko – katolicki pod wezwaniem św. Marcina o datowaniu XV – wiecznym. Oba te obiekty mieszczą się w Szubinie.

Zabytki wpisane do rejestru charakteryzują się dużą różnorodnością pod względem funkcji. Wyodrębniono 4 charakterystyczne rodzajów zabytków. Na terenie gminy występują dwory (6), parki (6) oraz kościoły (5). Pozostałe obiekty zostały przypisane pod grupę „inne”. Miejscowością, w której odnotowano najwięcej obiektów wpisanych do rejestru zabytków obiektów architektonicznych i budowlanych z terenu gminy jest Chobielin, w którym w ramach założenia dworsko - parkowego mieszczą się: leśniczówka, park, budynek gospodarczy, młyn wodny, jaz, dworek młynarza. Ponadto WKZ objął ochroną zespół młyński w ramach strefy ochrony konserwatorskiej. W Zalesiu i Słupach odnotowano po 5 zabytków. W przypadku Zalesia są to obiekty znajdujące się w zespole dworsko – parkowym. W Słupach mieszczą się zabytki w ramach zespołu kościoła parafialnego oraz zespołu dworsko – parkowego. Wykaz wszystkich obiektów znajdujących się w rejestrze z ich podstawowymi informacjami zamieszczono w załączniku 1.

Wykres 1. Ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków z uwzględnieniem ich funkcji z terenu Gminy Szubin

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru zabytków

Charakterystyka obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków Gminy Szubin oparta została na wykonanych kartach adresowych z końcem lutego 2016 r. oraz wizji terenowej przeprowadzonej w tym samym miesiącu i roku.

Na terenie gminy w 41 miejscowościach ujętych zostało 439 zabytków architektury i budownictwa, w tym 28 z rejestru zabytków. Zdecydowanie najwięcej obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków nieruchomości odnotowano w Szubinie – siedzibie gminnej (143).

Ujęte w ewidencji obiekty datowane są przede wszystkim na wiek XIX, przełom XIX i XX wieku oraz na początek XX wieku. Jednym ze starszych obiektów nie wpisanym do rejestru, a mieszczącym się w ewidencji jest plebania w Samokłeskach Dużych z przełomu XVIII i XIX wieku. Ponadto budynki o pochodzeniu XVIII – wiecznym, które przebudowano w późniejszych latach znajdują się w Szubinie, są to:

- dom – ul. 3 maja 29a;
- dom – ul. 3 maja 33;
- dom – ul. św. Marcina 2;
- dom – Rynek 3;
- dom – ul. Wyzwolenia 5;

W GEZ figurują obiekty o zróżnicowanych funkcjach. Budynki mieszkalne stanowią największą grupę obiektów zabytkowych. Oprócz wyżej wymienionych zabytkowych nieruchomości na terenie gminy występują również: dawne obiekty rezydencjonalne z parkami, obiekty użyteczności publicznej, obiekty sakralne, cmentarze, budynki gospodarcze, obiekty przemysłowe oraz przydrożne figury i kapliczki.

Przykładami dobrze zachowanego, zabytkowego budownictwa mieszkalnego w Szubinie są: kamienica mieszcząca się na ul. Kościuszki 18 z 1878 r., która reprezentuje charakterystyczną dla tej części miasta zabudowę wielorodzinną oraz dom na ul. Kilińskiego 10 reprezentujący budownictwo jednorodzinne z końca XIX w.

Fot. 4. Szubińskie budownictwo mieszkalne z końca XIX w.

Źródło: fotografie własna

Podczas inwentaryzacji terenowej stwierdzono, iż na terenie Szubina część historycznych budynków mieszkalnych utraciło wartości zabytkowe. Związane jest to z adaptacją budynków mieszkalnych na funkcje usługowe. Proces ten najbardziej widoczny jest w centralnej części miasta. Podczas remontów tychże budynków wskazanym jest przywrócenie ich stanu pierwotnego.

Wśród budynków mieszkalnych, na terenie gminy przeważają budynki jednorodzinne, jednokondygnacyjne, murowane z cegły czerwonej, często otynkowane. Budownictwo drewniane występuje w ilości marginalnej. Jednym z ładniejszych obiektów drewnianych na terenie gminy jest chałupa mieszcząca się w Szkocji z 1850 r., którą przedstawia fotografia 5.

Budownictwo mieszkalne występujące na terenie gminy, które zachowało się do dzisiejszych czasów pochodzi głównie z pocz. XX w., rzadziej z końca XIX w. W większości są w złym stanie technicznym. W wyniku upływającego czasu budynki zaczęły niszczeć, a ich właściciele zaczęli je remontować. Zarówno budynki mieszkalne drewniane, jak i zbudowane z cegły podatne są na różnego rodzaju przekształcenia ze względu na brak świadomości właścicieli oraz ich problemy finansowe. Mogą one utracić cechy zabytkowe np. poprzez:

- niewłaściwą wymianę stolarki okiennej;
- niewłaściwą wymianę stolarki drzwiowej;
- niewłaściwą wymianę połaci dachowej;
- ocieplenie budynku;
- otynkowanie budynku;
- wszelkiego rodzaju dobudówki.

Wymienione powyżej zagadnienia dotyczą niestety również budynki mieszkalne z terenu Gminy Szubin. Problem ten dotyczy w największym stopniu obiekty znajdujące się w Rynarzewie oraz Szubinie. Wiele z nich jest niewłaściwie modernizowana, co powoduje zniekształcanie formy architektonicznej. Na wielu budynkach mieszkalnych i gospodarczych występuje eternit. Niezbędna jest jego wymiana ze względu na szkodliwe oddziaływanie zdrowotne.

Fot. 5. Przykład budownictwa drewnianego na terenie Gminy Szubin

Źródło: fotografia własna

W przypadku założeń folwarcznych zauważono ich poważne zmiany przestrzenne. Reprezentują one różny stan zachowania. Niektóre budynki zostały wyburzone, jak też powstały nowe zabudowania, głównie w latach 70. i 80., kiedy PGR się rozwijały. Budynki będące w ewidencji wojewódzkiej, które obecnie nie istnieją znajdowały się w następujących miejscowościach: Ciężkowo, Godzimirz, Kołaczkowo, Królikowo, Słupy, Tur, Żędowo. Ponadto część budynków gospodarczych została zaadaptowana na funkcje mieszkaniową.

Cmentarze na terenie gminy można wyróżnić ze względu na przynależność wyznaniową. Występują tu cmentarze ewangelickie, żydowskie oraz rzymsko – katolickie. Większość cmentarzy, to cmentarze ewangelickie z XIX w. należące do Gminy Szubin. W trakcie badań terenowych zaobserwowano brak nagrobków na cmentarzach w: Chobielinie, Dąbrówce Słupskiej, Grzeczej Pannie, Mąkoszynie, Niedźwiadach, Rynarzewie (cmentarz żydowski), Starym Jaruzynie, Szkocji, Wąsoszu oraz Żędowie. Cmentarze poewangelickie oraz żydowskie w większości nie posiadają stałej opieki. Weryfikacja cmentarzy ewangelickich niejednokrotnie była trudna do ustalenia. Ich występowanie stwierdzono po charakterystycznych cechach, takich jak:

- występowanie cmentarzy na wzniesieniach;
- występowanie cmentarzy przy drogach;
- występowanie cmentarzy poza wsiami;
- charakterystyczna roślinność: bluszcz, stare dęby i lipy;
- aleje drzewne.

Szczególnymi przepisami ochronnymi zostały ujęte w pełnym zakresie cmentarze żydowskie, gdyż według wyznania Mojżeszowego nie przewiduje się likwidacji cmentarzy, a ekshumacja dozwolona jest tylko w wyjątkowych sytuacjach, musi też zostać przeprowadzona w sposób zgodny z przepisami. Dla Żydów są to z jednej strony miejsca święte, z drugiej zaś nieczyste. Dlatego po jego opuszczeniu należało umyć ręce. Cmentarze żydowskie, zwane mylnie „kirikutami” są nienaruszalne i nie mogą zostać usunięte. Mimo braku nagrobków na terenie „domów życia” dla Żydów są to w dalszym ciągu cmentarze. Zasada nienaruszalności grobu dotyczy cmentarzy żydowskich w Szubinie oraz Rynarzewie..

Warto również wspomnieć, iż wszelkie działania inwestycyjne na terenach pocmentarnych reguluje art. 6 ust. 4 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych z dnia 31 stycznia 1959 r. (Dz. U. z 2015, poz. 2126).

4. Użycie terenu cmentarnego na inny cel jest dopuszczalne pod warunkiem zachowania znajdujących się na jego terenie zabytków, które mogą być przeniesione w inne miejsce po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Przedstawiona poniżej tabela charakteryzuje cmentarze występujące na terenie gminy.

Tabela 1. Zabytkowe cmentarze z terenu Gminy Szubin

Lp.	Miejscowość	Wyznanie	Czas powstania	Układ cmentarza	Powierzchnia (ha)	Wpis do rejestru
1	Brzózki	ewangelickie	ok. poł. XIX w.	czytelny	0,22	nie
2	Brzózki	ewangelickie	XIX w.	średnio czytelny	0,16	nie
3	Chobielin	ewangelickie	XIX w.	średnio czytelny	0,07	nie
4	Chomętowo	ewangelickie	XIX w.	czytelny	0,30	nie
5	Chomętowo	rzym. – kat.	1 poł. XIX w.	czytelny	0,45	nie
6	Ciężkowo	ewangelickie	ok. poł. XIX w.	czytelny	0,25	nie
7	Dąbrówka Słupska	ewangelickie	XIX/XX w.	czytelny	0,32	nie
8	Godzimierz	ewangelickie	XIX w.	nieczytelny	0,29	nie
9	Grzeczna Panna	ewangelickie	pocz. XIX w.	czytelny	0,09	nie
10	Grzeczna Panna	ewangelickie	XIX w.	czytelny	0,14	nie
11	Grzeczna Panna – Suchy Pies	ewangelickie	XIX w.	nieczytelny	0,05	nie
12	Kołaczkowo	ewangelickie	XIX w.	średnio czytelny	0,21	nie
13	Kołaczkowo	ewangelickie	XIX w.	średnio czytelny	0,15	nie
14	Kornelin - Jaktórka	ewangelickie	XIX w.	nieczytelny	0,20	nie
15	Kornelin	ewangelickie	XIX w.	czytelny	0,28	nie
16	Kornelin - Aleksandrowo	ewangelickie	XIX w.	czytelny	0,06	nie
17	Kowalewo	ewangelickie	XIX/XX w.	czytelny	0,28	nie
18	Królikowo	ewangelickie	XIX w.	średnio czytelny	0,22	nie
19	Małe Rudy	ewangelickie	XIX w.	średnio czytelny	0,07	nie
20	Małe Rudy	ewangelickie	pocz. XX w.	czytelny	0,24	nie
21	Mąkoszyn	ewangelickie	XIX w.	średnio czytelny	0,14	nie
22	Niedźwiady	ewangelickie	XIX w.	średnio czytelny	0,13	nie
23	Niedźwiady	ewangelickie	XIX w.	czytelny	0,14	nie
24	Nowy Świat	ewangelickie	XIX w.	nieczytelny	0,14	nie
25	Pińsko	ewangelickie	XIX w.	średnio czytelny	0,25	nie
26	Pińsko	ewangelickie	XIX w.	średnio czytelny	0,25	nie
27	Rynarzewo	rzym. – kat.	ok. 1830 r.	czytelny	1,18	nie
28	Rynarzewo	judaistyczne	2 poł. XIX w.	nieczytelny	0,65	nie
29	Rynarzewo	ewangelickie	k. XIX w.	czytelny	1,02	nie
30	Rynarzewo	ewangelickie	ok. poł. XIX w.	czytelny	0,26	nie
31	Samokłęski Duże	rzym. – kat.	ok. poł. XIX w.	czytelny	0,86	nie
32	Samokłęski Małe	ewangelickie	poł. XIX w.	średnio czytelny	0,10	nie
33	Samokłęski Małe	ewangelickie	XIX w.	czytelny	0,28	nie
34	Skórzewo	ewangelickie	XIX w.	średnio czytelny	0,13	nie
35	Słonawy	ewangelickie	2 poł. XIX w.	czytelny	0,26	nie
36	Słonawy	ewangelickie	ok. poł. XIX w.	nieczytelny	0,13	nie
37	Słupy	rzym. – kat.	XIX w.	czytelny		tak

38	Smolniki	ewangelickie	1 poł. XIX w.	średnio czytelny	0,14	nie
39	Smolniki	ewangelickie	1 poł. XIX w.	czytelny	0,10	nie
40	Stanisławka	ewangelickie	XIX w.	nieczytelny	0,46	nie
41	Stary Jaruzyn	ewangelickie	XIX w.	czytelny	0,09	nie
42	Szaradowo	rzym. – kat.	1 poł. XIX w., 1913 r.	czytelny	0,60	nie
43	Szkocja	ewangelickie	ok. poł. XIX w.	średnio czytelny	0,21	nie
44	Szkocja	ewangelickie	ok. poł. XIX w.	czytelny	0,20	nie
45	Szkocja	ewangelickie	XIX w.	nieczytelny	0,17	nie
46	Szubin	ewangelickie	1 poł. XIX w.	średnio czytelny	1,1	nie
47	Szubin	rzym. – kat.		czytelny	2,0	nie
48	Szubin	judaistyczne	pocz. XIX w., 1880 r.	średnio czytelny	0,78	nie
49	Szubin - Wieś	ewangelickie	XIX w.	nieczytelny	0,02	nie
50	Tur	ewangelickie	ok. poł. XIX w.	czytelny	0,57	nie
51	Wąsosz	ewangelickie	ok. poł. XIX w.	czytelny	0,16	nie
52	Wojśławiec	ewangelickie	XIX w.	czytelny	0,04	nie
53	Zalesie	ewangelickie	XIX w.	nieczytelny	0,03	nie
54	Zamość (Podlaski)	ewangelickie	XIX w.	nieczytelny	0,10	nie
55	Zamość (Trzciniec)	ewangelickie	ok. poł. XIX w.	średnio czytelny	0,15	nie
56	Żędowo	ewangelickie	XIX w.	czytelny	0,10	nie
57	Zielonowo	ewangelickie	XIX w.	średnio czytelny	0,13	nie
58	Żurczyn	ewangelickie	XIX w.	czytelny	0,14	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Fot. 6. Cmentarz ewangelicki w Małych Rudach

Źródło: fotografia własna

Na terenie Gminy Szubin znajduje się 14 obiektów o dawnej funkcji rezydencjonalnej o różnym stanie zachowania. Większość z nich to obecnie budynki o funkcji mieszkalnej. W Królikowie dawny dwór zaadaptowano na funkcję edukacyjną. Niektóre obiekty są opuszczone i podlegają długotrwałej degradacji. Przykład takiego dworu przedstawia poniższa fotografia 7. W tabeli 2 scharakteryzowano dawne dwory m.in. pod względem czasu powstania, obecnej funkcji oraz wpisu do rejestru zabytków. Większość dworów ujętych w poniższej tabeli pochodzi z XIX w. Wpisem do rejestru zabytków objęto 6 budynków.

Tabela 2. Zabytkowe pałace i dwory z terenu Gminy Szubin

Lp.	Miejscowość	Obiekt – funkcja pierwotna	Czas powstania	Funkcja obecna	Wpis do rejestru
1	Chobielin	założenie dworsko – parkowe: dworek młynarza	2 ćw. XIX w.	bud. rezydencjonalny	tak
2	Chomętowo	dwór	ok. poł. XIX w.	bud. opuszczony	nie
3	Chraplewo	założenie dworsko – parkowe: dwór	1 poł. XIX w., przebud. pocz. XX w.	bud. mieszkalny	tak
4	Ciężkowo	zespół dworski: dwór	1 ćw. XX w.	bud. mieszkalny	nie
5	Kołaczkowo	zespół dworski: dwór	pocz. XX w., przebud.	bud. mieszkalny	nie
6	Królikowo	zespół pałacowy: pałac	1 ćw. XX w.	szkoła	nie
7	Królikowo	zespół pałacowy: stary dwór	pocz. XX w.	bud. opuszczony	nie
8	Pińsko	założenie dworsko – parkowe: dwór	1 poł. XIX w., przebud. pocz. XX w.	bud. opuszczony	tak
9	Samokłęski Duże	założenie dworsko – parkowe: dwór	2 poł. XIX w.	bud. mieszkalny	tak
10	Słupy	założenie dworsko – parkowe: dwór	XVIII/XIX w.	bud. mieszkalny	tak
11	Szubin	zespół dworski: dwór	4 ćw. XIX w., przebud.	bud. mieszkalny	nie
12	Wojślawiec	zespół dworski: dwór	1 poł. XIX w.	bud. mieszkalny	nie
13	Zalesie	założenie dworsko – parkowe: dwór	2 poł. XIX w.	bud. mieszkalny	tak
14	Żędowo	zespół dworski: dwór	1 ćw. XX w.	bud. mieszkalny	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Fot. 7. Dwór w Pińsku

Źródło: fotografia własna

Na terenie gminy występuje 13 parków, które w sposób bezpośredni związane są z dworami. Ścieżki, szpalery oraz stawy nie są systematycznie pielęgnowane i poprzez długotrwały proces degradacji zostały zarosnięte. Parki pochodzą w większości z XIX w. Wyróżniającymi parkami pod względem powierzchni są: park w Pińsku oraz park w Zalesiu, których powierzchnia wynosi odpowiednio 9 i 8,5 ha. Spośród 13 wymienionych kompleksów zieleni na terenie gminy, 6 zostało wpisanych do rejestru zabytków. Park w Królikowie pełni

obecnie rolę parku ogólnodostępnego dla mieszkańców i charakteryzuje się dobrym zachowaniem (fot. 8). Poniższa tabela przedstawia charakterystykę zabytkowych parków z terenu gminy.

Tabela 3. Zabytkowe parki z terenu Gminy Szubin

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Powierzchnia (ha)	Stan parku	Wpis do rejestru
1	Chobielin	założenie dworsko – parkowe: park	2 poł. XIX w.	5	średnio zadbane	tak
2	Chomętowo	zespół dworski: pozostałości parku	XIX w.	1,5	zaniedbane	nie
3	Chraplewo	założenie dworsko – parkowe: park	XIX w.	2,5	zadbany	tak
4	Ciężkowo	zespół dworski: park	XIX w.	1	zaniedbane	nie
5	Kołaczkowo	zespół dworski: park	XIX w.	2,5	średnio zadbane	nie
6	Królikowo	zespół pałacowy: park	XIX w.	1,5	zadbany	nie
7	Łachowo	zespół folwarczny: park	XIX w.	1,7	zaniedbane	nie
8	Pińsko	założenie dworsko – parkowe: park	poł. XIX w.	9	średnio zadbane	tak
9	Retkowo	park	XIX w.	5	zaniedbane	nie
10	Samokłęski Duże	założenie dworsko – parkowe: park	2 poł. XIX w.	6	zadbany	tak
11	Słupy	założenie dworsko – parkowe: park	k. XIX w.	4	zaniedbane	tak
12	Szubin	zespół dworski: park	XIX w.	2,5	zadbany	nie
13	Zalesie	założenie dworsko – parkowe: park	ok. poł. XIX w.	8,5	zadbany	tak

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Fot. 8. Park w Królikowie

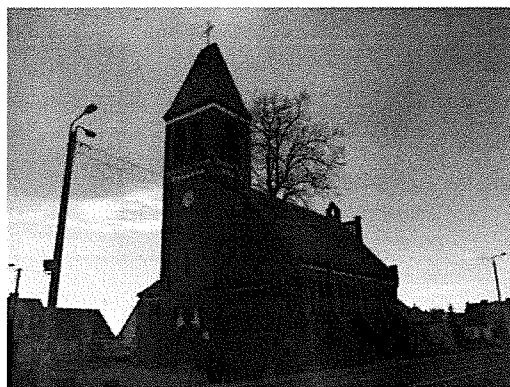
Źródło: fotografia własna

Kościół znajdujący się na obszarze Gminy Szubin powstał w różnym przedziale czasowym. Jednak większość z nich powstała na przełomie XIX i XX w. Nie ulega wątpliwości, że są one najlepiej zachowane i zadbane spośród wszystkich scharakteryzowanych grup. Obecnie pod względem przynależności wyznaniowej wszystkie kościoły są rzymsko – katolickie. Kościoły w Ciężkowie, Rynarzewie oraz Szubinie pierwotnie były świątyniami ewangelicko – augsburskimi. Poniższa fotografia ukazuje dawny kościół ewangelicki w Rynarzewie.

Tabela 4. Zabytkowe kościoły z terenu Gminy Szubin

Lp.	Miejscowość	Nazwa kościoła	Czas powstania	Materiał	Wpis do rejestru
1	Ciężkowo	kościół filialny ewangelicki, ob. rzymsko-katolicki, p.w. św. Stanisława Biskupa	pocz. XX w.	cegła czerwona	nie
2	Rynarzewo	kościół parafialny rzymsko-katolicki, p.w. św. Katarzyny	1913 r.	cegła - tynkowany	nie
3	Rynarzewo	kościół filialny ewangelicki, ob. rzymsko-katolicki, p.w. św. Stanisława Biskupa	1899 – 1902 r.	cegła czerwona	nie
4	Samokłęski Duże	kościół parafialny rzymsko-katolicki, p.w. św. Bartłomieja	1888 – 1892 r.	cegła czerwona	tak
5	Słupy	kościół parafialny rzymsko-katolicki, p.w. św. Wita	1844 r.	cegła czerwona	tak
6	Szaradowo	kościół parafialny rzymsko-katolicki, p.w. św. Mikołaja Biskupa	ok. 1886 r.	cegła biała, boniowana	tak (nawa)
7	Szubin	kościół parafialny rzymsko-katolicki, p.w. św. Marcina	XV w., 1842 r., 1862 r.	cegła czerwona	tak
8	Szubin	kościół filialny rzymsko-katolicki, p.w. św. Małgorzaty	1748 r.	drewno	tak
9	Szubin	kościół parafialny ewangelicki, ob. rzymsko-katolicki, p.w. św. Andrzeja Boboli	1904 r.	cegła czerwona	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Fot. 9. Dawny kościół ewangelicki w Rynarzewie

Źródło: fotografia własna

Gmina Szubin posiada w swojej własności bądź współwłasności 28 zabytków będących w GEZ. Przedstawia je poniższa tabela.

Tabela 5. Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków będące własnością gminy z terenu Gminy Szubin

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Właściciel	Wpis do rejestru
1	Dąbrówka Słupska	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
2	Godzimirz	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
3	Godzimirz	szkoła, ob. świetlica wiejska i dom	gmina/os. prywatna	nie
4	Grieczna Panna	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
5	Kołaczkowo	cmentarz ewangelicki	gmina	nie

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Właściciel	Wpis do rejestru
6	Kornelin	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
7	Kowalewo	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
8	Królikowo	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
9	Niedźwiady	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
10	Małe Rudy	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
11	Małe Rudy	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
12	Samokłęski Małe	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
13	Samokłęski Małe	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
14	Skórzewo	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
15	Słonawy	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
16	Słonawy	budynek mieszkalny, biblioteka, świetlica wiejska	gmina	nie
17	Smolniki	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
18	Stanisławka	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
19	Szaradowo	szkoła, ob. świetlica wiejska i budynek mieszkalny	gmina	nie
20	Szubin	zespół budynków wydziału powiatowego, ob. UM Szubin: budynek I	gmina	nie
21	Szubin	zespół budynków wydziału powiatowego, ob. UM Szubin: budynek II	gmina	nie
22	Szubin	zespół budynków wydziału powiatowego, ob. UM Szubin: ogrodzenie	gmina	nie
23	Szubin	ruiny zamku starościńskiego – mury obwodowe stanowiące czworobok	gmina	tak
24	Tur	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
25	Wąsosz	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
26	Wąsosz	szkoła, ob. świetlica wiejska i dom	gmina	nie
27	Zamość	cmentarz ewangelicki	gmina	nie
28	Żędowo	cmentarz ewangelicki	gmina	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie kart GEZ

Wykaz nieruchomości zabytków archeologicznych wskazuje 947 stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Szubin. Nazwy miejscowości dla poszczególnych stanowisk nie zawsze muszą się zgadzać z obecnymi obrębami geodezyjnymi, ponieważ Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP), na podstawie którego wydzielono stanowiska archeologiczne, robione było na przestrzeni kilkudziesięciu lat, gdzie granice miejscowości mogły ulegać zmianie bądź też stanowisko zostało błędnie przypisane. Dotyczy to stanowisk zlokalizowanych pod danymi nazwami: Kornelin – Jaktórka, Tur – Brzózki, Tur – Zaciszcie, Tur – Wiśniewka, Tur – Berlinek, Tur – Cegielnia, Wolwark – Laski, Zalesie – Ameryczka, Zalesie – Rzemieniewice, Żurczyn – Olek, Żurczyn – Głębozec. Większość stanowisk ujętych w ewidencji zalicza się do tzw. stanowisk płaskich, które na powierzchni mogą być mało czytelne. Obszar gminy obejmuje w podziale AZP 15 sektorów, na których znajdują się stanowiska archeologiczne. Każdy z nich posiada wymiary 5 x 8 km, czyli 40 km². Na obszarze Gminy Szubin występuje kilka stanowisk archiwalnych.

Na obszarze Gminy Szubin zaewidencjonowano 1 stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Stanowisko to objęte jest ochroną wykluczającą wszelką działalność inwestycyjną. Jest to grodzisko pierścieniowate z wczesnego średniowiecza znajdujące się w Królikowie, które wpisano do rejestru zabytków archeologicznych pod nr c/86.

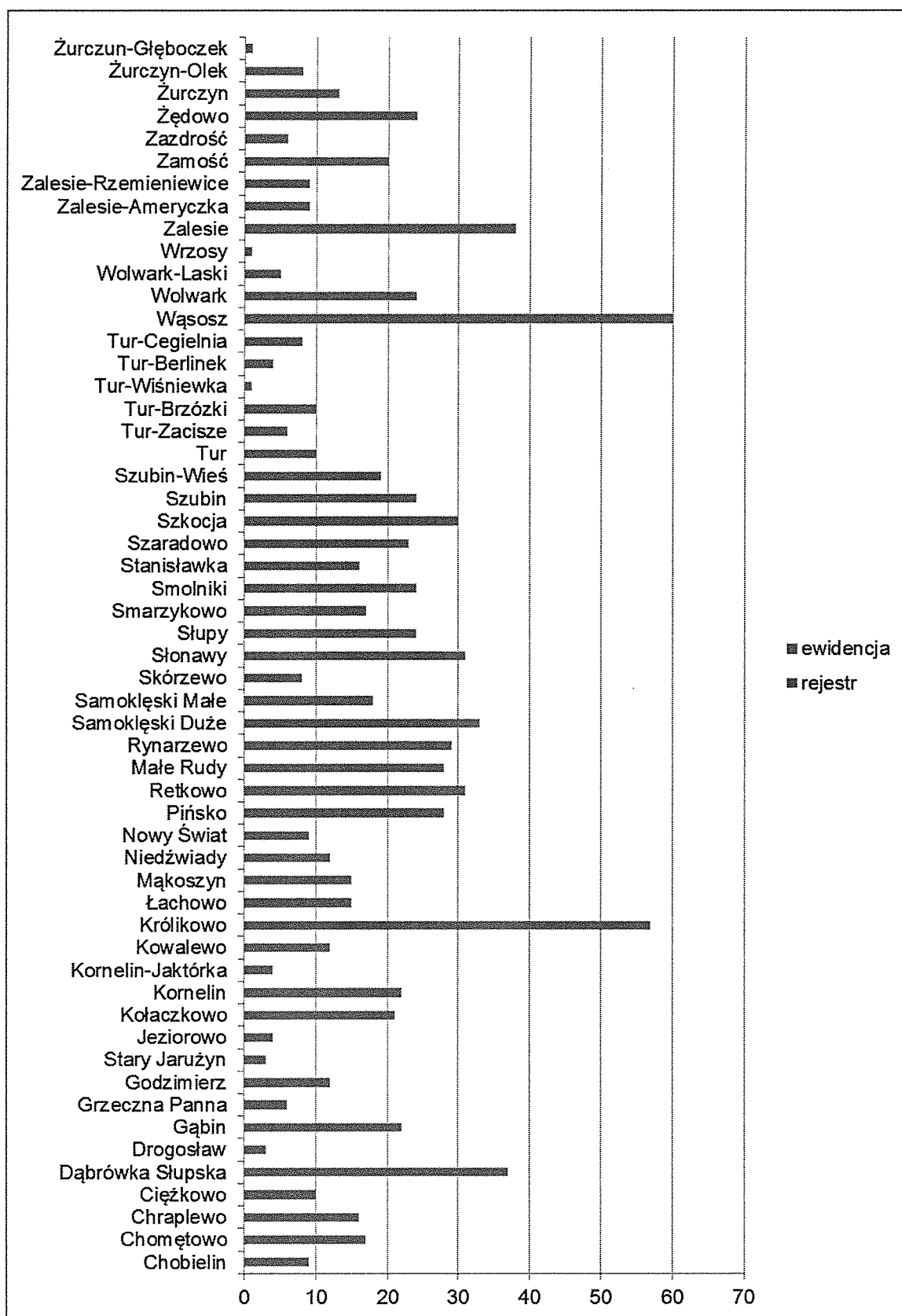
Ochrona stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu odnosi się do planu zagospodarowania przestrzennego, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, w których znajdują się ustalenia ochronne. Wszelkie prace remontowo – ziemne należy ustalać z WKZ. Trzeba zatem zwrócić się do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, z wnioskiem o wydanie decyzji administracyjnej zezwalającej na realizację przedsięwzięcia inwestycyjnego, jeżeli przeprowadzenie badań jest niezbędne w celu ochrony zabytków.

Do największych zagrożeń dla stanowisk archeologicznych zaliczają się:

- działalności inwestycyjne: budowa kanalizacji, wodociągów
- inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe;
- budowy dróg;
- lokalizacje żwirowni i kopalni kruszywa oraz ich wydobycie;
- planowane zalesienia;
- regulacje cieków wodnych i budowa zbiorników retencyjnych;
- działalności rabunkowe – nielegalne poszukiwania;
- działalności rolnicze – głęboka orka;
- gwałtowne zjawiska atmosferyczne.

W okresie najbliższych 4 lat na terenie gminy nie zakłada się przeprowadzenia prac wykopaliskowych.

Łącznie odnotowano 947 stanowisk na obszarze 55 miejscowości. Wykres 2 charakteryzuje stanowiska archeologiczne z obszaru Gminy Szubin. Załącznik 3 przedstawia wszystkie stanowiska archeologiczne z terenu gminy.

Wykres 2. Nieruchome zabytki archeologiczne z terenu Gminy Szubin z wyszczególnieniem na miejscowości

Źródło: opracowanie własne na podstawie wykazu stanowisk archeologicznych w Gminie Szubin

Liczba obiektów w ewidencji zabytków nie jest stała, ponieważ mogą być do niej wpisywane kolejne zabytki lub wykreślane te, które zatraciły swoje wartości kulturowe.

W większości miejscowości znajdują się zarówno zabytki archeologiczne, jak i architektoniczne. Jednak te mające największe znaczenie, które występują tylko w rejestrze zabytków (architektoniczne i archeologiczne) znajdują się w 9 miejscowościach. Jedynie w Szubinie występują zarówno archeologiczne, jak i architektoniczne obiekty z rejestru zabytków.

5.2.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Niewątpliwie obiekty o największym znaczeniu dla Gminy Szubin figurują w rejestrze zabytków. Według autorów niniejszego dokumentu zabytki wyróżniające się największymi walorami zabytkowymi przedstawiono poniżej. Przedstawione obiekty pełnią różne funkcje, co świadczy o zachowaniu dziedzictwa materialnego z terenu gminy. 3 z 7 przedstawionych obiektów zostało wpisanych do rejestru zabytków w latach 30 – tych ubiegłego wieku. Przy krótkiej charakterystyce obiektów umieszczono również fotografie.

MŁYN WODNY W CHOBIELINIE

Młyn z 1860 r. został wpisany do rejestru zabytków z dniem 30.09.1991 r. pod nr A/1321. Obiekt zbudowany z cegły czerwonej i drewnianych belek, nieotynkowany. Dach stromy, dwuspadowy, kryty eternitem. Budynek w konstrukcji ryglowej z widocznymi drewnianymi belkami w drugiej i trzeciej kondygnacji, tzw. mur pruski, trójkondygnacyjny z użytkowym poddaszem, założony na rzucie wydłużonego prostokąta, bryła prostopadłościenna. Stolarka okienna i drzwiowa drewniana. Elewacja boczna w większości drewniana. Widoczna kamienna podmurówka.

Fot. 10. Młyn wodny w Chobielinie

Źródło: fotografia własna

DWOREK MŁYNARZA W CHOBIELINIE

Dworek z 2 ćw. XIX w. został wpisany do rejestru zabytków z dniem 15.01.1986 r. pod nr A/1321. Obiekt zbudowany z cegły, obustronnie tynkowany. Dach stromy, naczółkowy, kryty dachówką ceramiczną. Budynek jednokondygnacyjny z użytkowym poddaszem, założony na rzucie prostokąta, bryła prostopadłościenna. W połaci dachowej występują wole oczy oraz lukarny. Widoczne dwa frontony w osi środkowej oraz portyki

z kolumnami. Od strony podwórza balkon. Zauważalne opaski tynkowane, okienne oraz gzyms parapetowy, nadokienny i główny. Dwa otwory kominowe.

Fot. 11. Dworek młynarza w Chobielinie
Źródło: fotografia własna

DWÓR W SAMOKŁĘSKACH DUŻYCH

Dwór z 2 poł. XIX w. został wpisany do rejestru zabytków z dniem 15.01.1986 r. pod nr A/1320. Obiekt zbudowany z cegły, obustronnie tynkowany. Dach o małym kącie nachylenia połaci, czterospadowy, kryty papą. Budynek dwukondygnacyjny założony na rzucie prostokąta. Widoczne liczne gzymsy, nadokienniki trójkątne, opaski tynkowane, okienne. Portyk z kolumnami mieści się od strony podwórza. W elewacji północnej nieznacznie występujący ryzalit zwieńczony trójkątnym frontonem.

Fot. 12. Dwór w Samokłeskach Dużych
Źródło: fotografia własna

DWÓR W SŁUPACH

Dwór z przełomu XVIII/XIX w., przebudowany w 1880 r. został wpisany do rejestru zabytków z dniem 05.06.1987 r. pod nr A/1290. Obiekt zbudowany z cegły, obustronnie tynkowany. Można wyróżnić 3 części budynku: południowa – jednokondygnacyjna z użytkowym poddaszem i dachem dwuspadowym, centralna – dwukondygnacyjna z dachem czterospadowym oraz północna – jednokondygnacyjna z użytkowym poddaszem i dachem dwuspadowym. Dachy kryte dachówką ceramiczną. Widoczne liczne gzymsy i oculusy. W części centralnej, po jej obu stronach portyki z kolumnami, a nad nimi balkony.

Fot. 13. Dwór w Słupach

Źródło: fotografia własna

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. MARCINA W SZUBINIE

Świątynia została wpisana do rejestru zabytków z dniem 10.03.1933 r. pod nr A/311. Jednonawowy kościół znajduje się na miejscu wcześniejszego, spalonego w 1840 r. Obecny poświęcono 13 maja 1842 r. Po pożarze dobudowano wieżę w stylu gotyku nadwiślańskiego w 1862 r. W czasie II wojny światowej kościół pełnił funkcję magazynu. Mieści się tu obraz Matki Bożej Wspomożycielki Wiernych, zwanej „Panią Szubińską”. Został on ufundowany w XV w. jako wotum wdzięczności za pokonanie Krzyżaków. W XVIII w. Janusz Wiśniowiecki, kasztelan krakowski, umieścił na nim pochwalny napis „VNI SECVNDA DEO”.

Fot. 14. Kościół parafialny p.w. św. Marcina w Szubinie

Źródło: fotografia własna

KOŚCIÓŁ FILIALNY P.W. ŚW. MAŁGORZATY W SZUBINIE

Świątynia została wpisana do rejestru zabytków z dniem 10.03.1933 r. pod nr A/312. Drewniany kościół o konstrukcji zrębowej usytuowany jest na niewielkim wzniesieniu, na cmentarzu. Ufundowany został przez Weronikę z Konarzewskich. Obecny kościół zastąpił wcześniejszy. Kościół założony został na planie dwóch prostokątów, wieża na planie kwadratu. Dach dwuspadowy, kryty dachówką, hełm wieży kryty blachą. Z oryginalnego wyposażenia zachował się rokokowy ołtarz z XVIII w., barokowy obraz św. Małgorzaty z 2 poł. XVII w., rokokowa ambona i kropielnica.

Fot. 15. Kościół filialny p.w. św. Małgorzaty w Szubinie

Źródło: fotografia własna

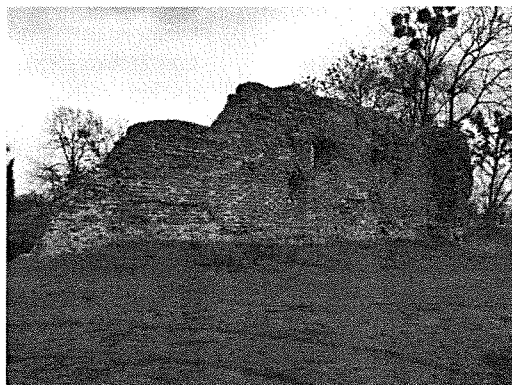
RUINY ZAMKU STAROŚCIŃSKIEGO W SZUBINIE

Obiekt pochodzący z przełomu XIV i XV w. został wpisany do rejestru zabytków z dniem 28.09.1932 r. pod nr. A/310. Zamek powstał najprawdopodobniej w czasach panowania Kazimierza Wielkiego lub początków panowania Ludwika Węgierskiego (1370 – 1382). Budowla ta zaliczana jest do gotyckich, regularnych zamków nizinnych. Związane jest to z jego lokalizacją na terenie podmokłym. Pierwotnie powstał na planie czworoboku o wymiarach 42 x 42 m, a jego obwód wynosił ponad 1100 m². Twierdzę wybudowano z cegieł w układzie polskim na kamiennym cokole wykonanym z głazów granitowych. Budowla powstawała w dwóch fazach: w pierwszej w pierwszej zrealizowano zewnętrzny obwód murów, a w drugiej ich nadbudowę oraz właściwy budynek. W północno – wschodnim skrzydle zamku mieściły się izby mieszkalne. Najprawdopodobniej w tej części mieściła się również wieża. Obecnie najlepiej zachowała się ściana południowa sięgająca 7m. Ściana północna ocalała jedynie na poziomie fundamentów.

Należy mieć na uwadze, iż obiekt ten zaliczany jest do tzw. historycznych ruin trwałych. Najwłaściwszą formą ochrony takiej budowli jest jego utrwalenie i zabezpieczenie historycznej tkanki przed procesami niszczącymi i udostępnienie turystom. Stwierdza się, iż zamek w Szubinie nie jest w wystarczający sposób wykorzystany na cele turystyczne. Należy dążyć do jego promocji po wcześniejszych pracach konserwatorskich oraz zapewnić odpowiednie zaplecze turystyczne w jego najbliższym sąsiedztwie.

Badania archeologiczno – architektoniczne na terenie zamku rycerskiego w Szubinie zostały rozpoczęte w 1997 roku, które trwały 4 lata. Największa ilość informacji uzyskanych w trakcie badań dotyczy kultury materialnej mieszkańców warowni. Zgromadzone materiały zabytkowe pochodzą z różnych okresów funkcjonowania zamku, począwszy od wieku XIV aż po XX wiek. Większość przedmiotów odnalezionych przez archeologów to fragmenty naczyń ceramicznych i szklanych oraz spora liczba tzw. ceramiki budowlanej (kafle, płytki posadzkowe i sklepienne, dachówki i in.). Wśród licznych przedmiotów wykonanych z metalu na terenie zamku odnaleziono zespół bełtów do kuszy oraz zbiór ołowianych odważników z sygnaturami. Podczas prac w północnej części zamku znaleziono kamienną kulę armatnią, kościany „orzec” do kuszy, porcelanową główkę lalki i ceramiczną figurę mężczyzny w stroju rokoko, pochodzące z 2 poł. XIX wieku. W obszarze przedbramia na głębokości ok. 50 cm natrafiono na fragment detalu architektonicznego z piaskowca z motywem słońca. Niewątpliwie największym osiągnięciem było odnalezienie 33 monet srebrnych pochodzących z czasów Władysława Jagiełły. W 2000 r. przeprowadzono wstępne

zabezpieczenie ściany obwodowej wschodniej – najbardziej zagrożonej zawaleniem. Obecnie Urząd Miejski w Szubinie przymierza się do rozpoczęcia prac konserwacyjnych zamku.

Fot. 16. Ruiny zamku starościńskiego w Szubinie
Źródło: fotografia własna

VI. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

W kolejnej tabeli przedstawiono analizę SWOT dla gminy (poprzez wskazanie mocnych i słabych stron, a także wskazanie szans oraz potencjalnych zagrożeń). Sporządzona analiza uwzględnia stan dziedzictwa kulturowego oraz uwarunkowania jego ochrony i realizowanej przez gminę polityki rozwoju przestrzennego i społeczno - gospodarczego. Dokonana analiza ma za zadanie pomóc w określeniu podstawowych priorytetów opracowanego dokumentu.

Tabela 6. Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Szubin

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none"> 1. Remediacja i rekultywacja zabytkowej tkanki na terenie gminy z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych. 2. Cele, zasady i kierunki opracowań strategicznych zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich. 3. Uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w zanalizowanych dokumentach strategicznych na szczeblu gminnym. 4. Uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. 5. Wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Konkurencja ze strony pobliskich miejscowości – Nakło nad Notecią, Żnin, Biskupin. 2. Postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego. 3. Bezprawne/samowolne działania przy prywatnych obiektach o walorach zabytkowych i ich rozbiórki. 4. Brak środków na renowację zabytkowych obiektów (zwłaszcza licznych budynków gospodarczych wchodzących w skład zespołów folwarcznych będących własnością prywatną). 5. Braki w edukacji z zakresu wartości i ochrony dziedzictwa kulturowego. 6. Niski poziom innowacyjności, w tym korzystania z Internetu oraz pracy

<p>z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc.</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Nowoczesne techniki informatyczne stwarzające możliwość prezentacji dziedzictwa kulturowego na szerszą skalę oraz jego cyfryzację (tworzenie edukacyjnych baz danych). 7. Lokalne tematyczne strony internetowe. 8. Organizacja imprez kulturowych, tematycznych wystaw podczas których podkreśla się lokalną kulturę, np. grudniowa wystawa „historia Nakielskiego drukarstwa”. 9. Zaangażowanie placówek oświatowych, wychowawczych oraz kościelnych w edukację kulturalną – warsztaty, pracownie, szkolenia, wykłady. 10. Promowanie grup przywracających dawne zwyczaje regionalne (grupy taneczne i muzyczne). 11. Wspieranie lokalnych grup działania, w tym Koła Gospodyń Wiejskich. 12. Nowo powstała ustawa o rewitalizacji oraz aktualizowany GPR dla Szubina. 13. Położenie w regionie etnograficznym – Pałuki. 14. Rozwój turystyki pieszej i rowerowej. 15. Opracowanie planów zagospodarowania przestrzennego. 16. Rozbudowa bazy wypoczynkowo – noclegowej. 	<p>z materiałami cyfrowymi.</p> <ol style="list-style-type: none"> 7. Brak zabezpieczeń na stanowiskach archeologicznych z rejestru zabytków. 8. Brak możliwości ochrony konserwatorskiej i wsparcia finansowego zabytków. 9. Duża liczba właścicieli w przypadku założeń dworsko – parkowych. 10. Brak pamięci o opuszczonych cmentarzach. 11. Wprowadzenie nowego budownictwa w otoczenie zabytkowych budynków mieszkalnych, często niezgodnego kubaturowo. 12. Brak zainteresowania historią i twórczością ludową wśród młodych pokoleń. 13. Wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych.
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczne występowanie stanowisk archeologicznych. 2. Duża liczba zabytkowych obiektów o funkcji mieszkalnej – kamienice i domy jednorodzinne. 3. Bardzo duża liczba cmentarzy ewangelickich. 4. Stosunkowo dobrze zachowane obiekty wpisane do rejestru zabytków. 5. Pozostawione dziedzictwo głównie z XIX w. – walor wielokulturowości. 6. Zrewitalizowane centrum miasta. 7. Odrestaurowany budynek Urzędu Miejskiego w Szubinie. 8. Współpraca Muzeum Ziemi Szubińskiej z instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi oraz jednostkami samorządowymi. 9. Występowanie Rejonowej Biblioteki Publicznej w Szubinie wraz z jej 6 filiami na terenie gminy. 10. Występowanie 25 świetlic wiejskich. 11. Szubiński Dom Kultury – organizator m.in. najstarszego w kraju konkursu sztuki ludowej. 12. Organizacja konkursów przez Szubińskie 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Brak dostępu do niektórych zabytkowych obiektów (własność prywatna). 2. Brak środków na opiekę nad zabytkami. 3. Postępująca degradacja części cmentarzy, parków oraz obiektów w zespołach folwarcznych. 4. Brak świadomości mieszkańców miejscowości o występowaniu zabytkowych obiektów (szczególnie w przypadku ewidencji). 5. Niezadowolające oznakowanie cennych obiektów kulturowych bądź ich brak. 6. Zanikanie cech tradycyjnych zabudowy mieszkalnej i gospodarczej (likwidacja detali, zakrywanie drewnianej bądź ceglanej elewacji – ocieplanie budynków). 7. Zanikanie gwary pałuckiej. 8. Brak imprez o ponadregionalnym zasięgu. 9. Mała liczba gospodarstw agroturystycznych. 10. Niedostateczne wykorzystanie potencjału turystycznego. 11. Brak informacji Turystycznej na terenie gminy. 12. Niezadowolająca promocja lokalnych atrakcji turystycznych oraz zabytków.

<p>Towarzystwo Kulturalne.</p> <p>13. Liczne Koła Gospodyń Wiejskich oraz ich aktywne uczestnictwo w życiu kulturalnym gminy.</p> <p>14. Działalność zespołów ludowych – potencjał społeczny.</p> <p>15. Liczni twórcy ludowi.</p> <p>16. Potencjał turystyczny – muzea, obserwatorium, jeziora.</p> <p>17. Średniowieczny zamek w Szubinie – atrakcja turystyczna.</p> <p>18. Szlak turystyczny - pieszy im. Plk. Ignacego Mielżyńskiego.</p> <p>19. Bogata historia oraz pałuckie tradycje ludowe.</p> <p>20. Publikacje książkowe, broszury informacyjne na temat gminy.</p> <p>21. Lokalna potrawa będąca promocją regionu – kluski ziemniaczane.</p>	
---	--

Źródło: opracowanie własne

VII. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Przedmiotowe opracowanie wyznacza gminie priorytety w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Prace nad wdrażaniem ustaleń programu oraz monitorowaniem ich postępu należą do zadań samorządu lokalnego. Zadania dla samorządu lokalnego w zakresie opieki nad zabytkami zostały opracowane na podstawie analiz dokumentów programowych wyższego szczebla, gminnych dokumentów strategicznych oraz inwentaryzacji terenowej z diagnozą stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

Przedmiotowy Program w zakresie ochrony zabytków gminy odnosi się do działań, o których mowa w art.4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

7.1 Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Szubin wykonana na potrzeby programu pozwoliła na wypracowanie priorytetowych działań w zakresie opieki nad zabytkami.

1. *Priorytet I*

Ochrona i zrównoważone kształtowanie krajobrazu kulturowego.

2. *Priorytet II*

Badanie i dokumentacja gminnego dziedzictwa.

3. *Priorytet III*

Promocja oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego.

7.2 Kierunki działań i zadania gminnego programu opieki nad zabytkami

Dla realizacji wyznaczonych priorytetów określono długofalowe kierunki działań, mogące wykraczać poza 4 - letni okres obowiązywania Programu.

Jako kierunki działań realizacji Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Szubin w ramach przyjętych priorytetów uznano:

1. ***Zahamowanie postępującej degradacji zabytków, doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania oraz przywrócenie świetności zabytkom, które utraciły swoje walory.***
2. ***Podejmowanie działań mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego, z uwzględnieniem walorów kulturowych.***
3. ***Prowadzenie i monitoring gminnej ewidencji zabytków.***
4. ***Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do promocji dziedzictwa kulturowego.***
5. ***Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.***
6. ***Zwiększenie świadomości historycznej społeczności lokalnej przez włączenie jej w różne formy aktywności.***
7. ***Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji.***
8. ***Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych.***
9. ***Podejmowanie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych.***
10. ***Turystyczna promocja regionu.***

W ramach każdego z 3 głównych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe działania. Ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami ustala obowiązek złożenia po 2 latach przez władze Gminy sprawozdania z wykonania GPOnZ. W związku z powyższym dla realizacji zadań wyznaczono dwa okresy: etap pierwszy, po którym gmina dokona sprawozdania (do połowy 2018 r., za okres 2016 - 2017) oraz etap drugi (2018 - 2019).

W Programie przypisano zadania mające na celu polepszenie ogólnej sytuacji obiektów zabytkowych, jak i mieszkańców gminy w nawiązaniu do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego.

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Szubin jest pierwszym opracowaniem o takim charakterze, wykonanym dla obszaru gminy. Założono, iż w czasie trwania pierwszego etapu realizowane będą działania wstępne, mające charakter przygotowawczy do pełnej realizacji Programu. Aby określone działania mogły być zrealizowane potrzebna jest współpraca wielu podmiotów. Najważniejszym wydaje się być skoordynowana i zrównoważona współpraca między właścicielami obiektów zabytkowych, a Gminą. Ważne jest również współdziałanie władz Gminy z jednostkami samorządu terytorialnego wyższego szczebla w odniesieniu do zabytków, ich pielęgnacji, ratowania oraz niezbędnego finansowania.

Planowany zakres działań wraz z etapowaniem przedstawiono w kolejnej tabeli.

Tabela 7. Zakres i harmonogram działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Szubin

Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
Priorytet I - Ochrona i zrównoważone kształtowanie krajobrazu kulturowego			
Zahamowanie postępującej degradacji zabytków, doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania oraz przywrócenie świetności zabytkom, które utraciły swoje walory	Utworzenie budżetu gminnego na rzecz dofinansowań najbardziej potrzebnych remontów obiektów będących w GEZ.		
	Wykonanie niezbędnych badań i prac, w tym konserwatorskich w odniesieniu do obiektów zabytkowych z podziałem na: parki, dwory, cmentarze, kościoły.		
	Konsekwentne wdrażanie zapisów dokumentów programowych w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego gminy.		
	Zmiana pokrycia dachowego na budynkach mieszkalnych, na których znajduje się eternit.		
	Uporządkowanie terenów dawnych cmentarzy ewangelickich i żydowskich. Dla terenów cmentarzy należy w widocznym miejscu umieścić tablicę pamiątkową po wcześniejszym uzgodnieniu z WKZ.		
	Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni, z uwzględnieniem starodrzewia na terenie parku przy ul. Nakielskiej w Szubinie.		
	Przygotowanie programu prac konserwatorskich dla ruin zamku rycerskiego w Szubinie.		
Podejmowanie działań mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego, z uwzględnieniem walorów kulturowych	Przestrzeganie ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w zakresie ochrony dóbr kultury.		
	Przeciwdziałanie samowolom budowlanym, zwłaszcza przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków.		
Priorytet II - Badanie i dokumentacja gminnego dziedzictwa			
Prowadzenie i monitoring gminnej ewidencji zabytków	Bieżąca aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków.		
	Uświadomienie właścicielom zabytków, o włączeniu obiektów do GEZ – informacja na stronie internetowej.		
	Podjęcie działań mających na celu oznakowanie obiektów rejestrowych – pismo do właścicieli o oznakowanie.		
	Współpraca ze Starostwem, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz innymi instytucjami związanymi z ochroną dziedzictwa kulturowego.		
Korzystanie z nowoczesnych technik informatycznych do promocji dziedzictwa kulturowego	Stworzenie (rozbudowanie istniejącego) gminnego portalu cyfrowego z ogólnodostępną bazą danych o zasobach kulturowych regionu – współpraca m.in. z Muzeum Ziemi Szubińskiej.		
	Dostęp do Internetu (jako edukacyjnej bazy danych) w publicznych placówkach oświatowych, w wiejskich świetlicach.		

Kierunki działań	Zadania	Etap I	Etap II
	Zamieszczenie w gminnym portalu cyfrowym w dziale informacji turystycznej map zabytków oraz opracowanie szlaku najważniejszych zabytków dla gminy.		
Priorytet III - Promocja oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego			
Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami	Podjęcie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy, a w sposób szczególnie uzyskanie dofinansowań na prace konserwatorskie zamku rycerskiego w Szubinie.		
Zwiększenie świadomości historycznej społeczności lokalnej przez włączenie jej przez różne formy aktywności	Wykreowanie wizerunku gminy, w oparciu o dziedzictwo kulturowe i lokalną tożsamość mieszkańców. Podkreślenie znaczenia Pałuk, jako regionu etnograficznego. Upowszechnianie edukacji w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez zaangażowanie placówek oświatowych, wychowawczych oraz kościelnych w organizowanie warsztatów, pracowni, szkoleń, wykładów.		
Wzbudzenie zainteresowania historią i kulturą materialną regionu zapisaną w dziełach architektury, budownictwa, lokalnej tradycji	Organizacja imprez kulturowych również o zasięgu ponadregionalnym.		
	Organizacja konkursów fotograficznych o lokalnym temacie przewodnim (pejzaż, architektura, ludzie, wydarzenia).		
	Opracowanie konkursu na „zabytek zadbanej Gminy Szubin”.		
	Zaprojektowanie i wydanie kieszonkowego przewodnika turystycznego gminy z uwzględnieniem obiektów zabytkowych i kulturowych.		
	Organizacja konkursów plastycznych związanych z kulturą lokalną (obrazy, makiety).		
Wspieranie rozwoju lokalnych inicjatyw kulturotwórczych w zakresie podtrzymania miejscowych tradycji folklorystycznych	Wspieranie istniejących grup przywracających dawne praktyki taneczne, muzyczne, kulinarne związane z lokalnym folklorem.		
	Stworzenie zachęcających warunków do powstawania zespołów ludowych – śpiewaczych oraz tanecznych, którzy mogli by rozreklamować swoją działalnością Pałuki i Gminę Szubin.		
Podjęcie działań umożliwiających gromadzenie i eksponowanie pamiątek lokalnych	Promocja istniejącego Muzeum Ziemi Szubińskiej.		
	Stworzenie programu motywującego lokalną społeczność do przekazywania pamiątek lokalnych na rzecz Muzea na obszarze Gminy Szubin jako wspólne dobro mieszkańców regionu.		
	Zwiększenie powierzchni wystawowej w Muzeum Ziemi Szubińskiej		
Turystyczna promocja regionu	Promocja książek, publikacji dotyczących gminy i jej zasobów przyrodniczo - kulturowych.		
	Promocja lokalnych festynów oraz regionalnych potraw.		
	Sporządzenie monografii na temat Gminy – zarys dziejów Gminy Szubin.		

VIII. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konsekwentnie prowadzona i długofalowa polityka Gminy Szubin w zakresie opieki nad zabytkami oraz realizacja niniejszego programu stanowi szansę na rozwój w Gminie Szubin oraz na zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Inwestycje zmierzające do poprawy stanu technicznego obiektów i zespołów zabytkowych powinny się odbywać na zasadzie poszanowania istniejących wartości zabytkowych i dążenia do zachowania w jak największym stopniu oryginału, ewentualnie wkomponowaniu nowych elementów w sposób współgrający z zabytkiem.

Realizacja Programu będzie się odbywać poprzez wskazane zadania gminy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych.

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- a) **instrumentów prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. WKZ),
- b) **instrumentów finansowych** (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych),
- c) **instrumentów koordynacji** (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami),
- d) **instrumentów społecznych** (m.in. poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami),
- e) **instrumentów kontrolnych** (m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).